

בס"ד. שיחת י"ט כסלו, ה'תשכ"ב.

בלתי מוגה

א. כאשר רבינו נשיאנו סיפר אודות הענין די"ט כסלו, כיצד הי' נראה המעמד ומצב לאחרי הגאולה בפעם הראשונה באותו מקום, בפטרבורג (שנקרא כיום לענינגראד), הנה בין פרטי הענינים, סיפר, שהיתה שמחה גדולה ביותר, "עד כי התגוללו ברחובות פטרבורג".

והגע עצמך:

פטרבורג היתה עיר הבירה של רוסיא, שהיתה אז מלוכה אדירה — מלכות בתוקף גדול. ומצד סדרי המלוכה היתה רשות ליהודים לגור רק בחלקים מסויימים של המדינה, ואילו בחלקה היותר גדול של המדינה, ובפרט במוסקבא, ועאכו"כ בעיר הבירה פטרבורג, לא היתה ליהודים רשות ישיבה, לשהות ולגור בה.

ואעפ"כ, היתה השמחה גדולה כל כך, שפרצה את כל הגדרים, עד שהתגוללו ברחובות, וביניהם גם כאלו שלא היתה להם רשות להיות בעיר ההיא.

וכל אלו שחגגו שם את השמחה באופן האמור, היו יכולים להמשיך בשמחה זו ללא קשיים, ולא ניזוקו מזה כלל.

— השמחה לא ביטלה את מציאותה של המלוכה, שכן, גם לאחרי כן נמשך קיומה של המלכות יותר ממאה שנה, ואפילו בו ביום, הנה קודם השמחה ולאחר השמחה התחשבו במשטר וסדרי המלוכה; ואעפ"כ התקיימה השמחה "ברחובות פטרבורג", ובאופן ש"התגוללו" בריש גלי, מבלי הבט מה הם דיני המלוכה בקשר לזה.

ב. כאשר מספרים זאת לנו, אין זה רק סיפור מעשה בעלמא, אלא לימוד והוראה שקיימים לעד ולעולמי עולמים² — עד כמה גדול כח של שמחה הקשורה עם מצוה, שמחה שיש לה את הכח של תורה, שפורצת את כל ההגבלות, אפילו הגבלות של מלוכה אדירה שנמצאים ברשותה. כלומר: אע"פ שהסדר ע"פ תורה הוא ש"דינא דמלכותא דינא"³,

(1) שיחת ליל כ' כסלו תרצ"ג סי"ג (לקו"ד) ראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך ז ח"א מב, א).

(2) ראה גם לעיל ע' 154. וש"נ.

(3) ע"ע רצה ואילך). וש"נ.

כך, שע"פ התורה צריכים להתחשב בזה, הנה כמה דברים אמורים, כל זמן שאין ענין ע"פ תורה גופא שמבטל את המדידה וההגבלה.

ולכל לראש — הרי זה ענין השמחה של מצוה, וע"פ המבואר ומובן מדברי הרמב"ם⁴, הרי זה יכול להיות בכל מצוה איזה שתהי', שכן, כאשר יהודי מתבונן שזהו ציווי של הקב"ה, מלך מלכי המלכים, שנתן ציווי לבשר ודם, באמרו לו, שכאשר יקיים את הציווי, אזי "נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני"⁵ — הרי זה צריך להביא, ומביא, לידי שמחה גדולה ביותר.

והתועלת שבשמחה זו — ככל ענין של יהודי שצריך להביא לידי הוספה, ולכל-הפחות לידי חיזוק, במילוי תפקיד בריאתו, "אני נבראתי לשמש את קוני"⁶, ע"י עניני התומ"צ — שהשמחה של מצוה מבטלת את המדידות וההגבלות שיכולים להיות על ענין של תורה ומצוותי'.

ג. והנה ידוע⁷ שבבוא תקופת השנה חוזרים ונשנים כל הענינים כפי שהיו בפעם הראשונה.

ולכן מצינו גם במנהגי בני-אדם, שבבוא יום-השנה של חתונה או שמחה אחרת, חוזרים וחוגגים את השמחה, וככל עניני בני-אדם, יש לזה יסוד ושורש בעניני התורה — שכן הוא גם ע"פ תורה, שבבוא היום בשנה שבו אירע מאורע מסויים, ולדוגמא: יום חמשה עשר בניסן, אזי חוזרים ונמשכים עוד הפעם — אבל מחדש — כל ההמשכות שהיו ביציאת מצרים בפעם הראשונה.

ועד"ז בנוגע לחג הגאולה י"ט כסלו — שבכל שנה ושנה חוזר ונשנה עוד הפעם ענין הנצחון, עם כל ההמשכות וההשפעות הקשורות לענין זה, ובמילא, יש גם מקום שתהי' השמחה מעין השמחה שהיתה בשנה הראשונה ובפעם הראשונה, כיון שזהו אותו הענין, וע"פ המבואר ומובן מאגה"ק⁸, לא זו בלבד שאין זה באופן של חלישות, אלא אדרבה, ככל עניני טוב וקדושה, הנה משנה לשנה ומפעם לפעם "מעלין בקודש"⁹, ופשיטא ש"אין מורידין" ח"ו.

ועד"ז בנוגע להאמור לעיל, שענין השמחה (בימים טובים ומועדים, ובמה דעסקינן עתה — י"ט כסלו) בכחה לבטל מדידות

(7) ראה גם תו"מ חל"א ע' 106. וש"נ.

(8) סי"ד.

(9) ברכות כח, א. וש"נ.

(4) סוף הלי' לולב.

(5) תו"כ ופרש"י ויקרא א, ט. ספרי

ופרש"י פינחס כח, ח. ועוד.

(6) משנה וברייתא סוף קידושין.

והגבלות טבעיים — שיוכלו להמשיך ולילך מתוך הוספה וחיזוק יותר בעניני התומ"צ.

וההתחלה בזה היא מיום זה, ובפרט שנקרא בשם "ראש השנה"¹⁰, שהוא בדוגמת "ראש" לימים שבאים לאחריו, דכשם שהראש ממשיך חיות לכל האברים, כך נמשכים מיום זה חיות ושמחה על כל השנה — שלימוד התורה וקיום המצוות במשך כל השנה הבאה לקראתנו לשלום יהיו ללא מדידות והגבלות, ובאופן דמוסיף והולך מוסיף ואור.

* * *

ד. עוד סיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר אז"י אודות הסדר בי"ט כסלו, שנכדו של אדמו"ר הזקן, ר' נחום, הי' מספר בכל שנה ושנה המעשה די"ט כסלו מתחילתה ועד סופה (והי' מדייק כל כך, שכאשר היו נכנסים באמצע הסיפור מי מהמכובדים, הי' חוזר ומתחיל).

וסדר הסיפור הי' מתחיל: עשר שנים הי' אדמו"ר הזקן תלמיד אצל המגיד ממעזריטש, חמש שנים הי' ראש החברייא קדישא, ועשרים שנה התעסק לפרסם לבאר ולהסביר תורת רבותינו המגיד והבעש"ט. ולאחרי שנתפשט הדבר בהתפשטות גדולה, אזי היתה המסירה.

[וכך הוא חשבון השנים: עשר שנים שהי' אדמו"ר הזקן תלמיד אצל המגיד — משנת תקכ"ג (שאו הי' אדמו"ר הזקן בן שמונה עשרה), עד שנת תקל"ג, שאז נסתלק המגיד. אח"כ הי' חמש שנים ראש החברייא קדישא — עד שנת תקל"ח. אח"כ התעסק עשרים שנה בהפצת תורת הבעש"ט — עד שנת תקנ"ח. ואז היתה המסירה שהביאה למאסר — בשנת תקנ"ט (וההתחלה בזה היתה כבר עוד לפניו, וכידוע הסיפור¹² אודות ה"פדיונות" ששלח אז אדמו"ר הזקן)].

עד כאן סיפור כ"ק מו"ח אדמו"ר.

ה. ולכאורה אינו מובן:

כאשר מדובר אודות סיפור המאסר והגאולה — מה נוגע ההתחלה אודות עשר השנים שהי' אצל המגיד, חמש השנים שהי' ראש החברייא קדישא, ועשרים שנה שעסק בהתפשטות תורת החסידות?

מהאגרת נדפסה בקונטרס "ומעין" ע' 17.
 (11) שיחת ליל א' י"ט כסלו בתחלתה (לקו"ד שם יא, ב).
 (12) ראה לקו"ד שם מא, א. מג, א.

(10) אגה"ק של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, ד' ט"ז כסלו תרס"ב (אג"ק שלו ח"א ע' נט). וש"נ (נעתק ב"היום יום" בתחלתו).
 לקו"ד ח"ד תשנ"ט, ב ואילך. פאקסימיליא

ואפילו אם תמצי לומר בנוגע לשייכות דעשרים שנות התפשטות תורת החסידות, שזהו לפי שהקטרוג שגרם למאסר הי' על הפצת החסידות ביותר, וענין זה התחיל בתחילת עשרים שנה הנ"ל — עדיין אינו מובן הקישור עם חמש השנים שהי' ראש החברייא קדישא, ועאכו"כ עם עשר השנים שהי' תלמיד אצל המגיד?

ו. ויש לבאר זה ע"פ מארז"ל¹³ על הפסוק¹⁴ "יודע ה' ימי תמימים", "כשם שהן תמימים כך שנותם תמימים", שמזה למדים בנוגע ל"שני חיי שרה"¹⁵, ש"כולן שוין לטובה"¹⁶:

הפירוש ד"שנותם תמימים" הוא — לא רק כפשוטו, שלא נחסר מאומה במספר שנותיהם, אלא בזה נכלל גם ששנותיהם היו שלימים גם בתחילתן.

וע"ד שמצינו בנוגע לספירת העומר, שעז"נ¹⁷ "שבע שבתות תמימות תהיינה", שאם החסיר יום אחד, אזי החסרון הוא לא רק ביום זה, אלא חסר הענין ד"תמימות" בכל מ"ט הימים¹⁸.

וכן הוא הפירוש ד"שנותם תמימים" — שהתמימות היא מהתחלת התקופה בענין זה, באופן ש"כולן שוין".

ז. ובנוגע לעניננו:

כיון ששליחותו של אדמו"ר הזקן היתה להפיץ את תורת החסידות בעולם (כמבואר בשיחות בכ"מ¹⁹), הנה בענין זה היו "שנותיו תמימים" — מאז שהתחיל להתגלות ענינו של אדמו"ר הזקן בגילוי.

והתחלה זו היא — לא מאז שהתחיל לנהוג נשיאותו, וגם לא (בקצה השני) מזמן הולדתו, אלא מעשר השנים שהי' תלמיד של המגיד: ענין המאסר לא הי' מצד עצם העובדה שנשמתו של רבינו הזקן נמצאת בעולם, אלא מפני שנשמה זו התחילה לפעול ענינה ותפקידה בעולם בגילוי.

ולכן, בנוגע לזמן הולדתו של אדמו"ר הזקן — הנה אע"פ שאז התחיל כבר גילוי הנשמה, שזוהי ההכנה למילוי תפקידה בבוא הזמן

(13) ב"ר פנ"ח, א. וראה גם לעיל ע' 199
 (14) תהלים לז, יח.
 (15) ר"פ חיי שרה.
 (16) פרש"י עה"פ.
 (17) אמור כג, טו.
 (18) ראה בארוכה התוועדויות תנש"א ח"ג ע' 89 ואילך. וש"נ.
 (19) ראה סה"ש תש"ה ע' 126 ואילך.
 תש"ז ע' 91. תש"ח ע' 195.

שיצטרך להתגלות ענין זה, מ"מ, כל זמן שהי' עדיין בהעלם, לא הי' לזה קשר עם הענין שמקטרג על הגילוי.

ומתי התחיל מילוי תפקיד נשמה זו (לא רק בהעלם, אלא גם) בגילוי — הרי זה כפי שכותב כ"ק מו"ח אדמו"ר בחוברת י"ט כסלו²⁰, שכאשר עמד על דעתו, הי' מפורסם בעולם אודות שני מקומות, ואדמו"ר הזקן בחר לילך אל המגיד ממעזריטש.

וכיון שזו היתה התחלת ההתגלות של אדמו"ר הזקן בענין החסידות — התחיל אז הענין שהביא לידי המאסר, ולכן התחלת סיפור המאסר היא מעשר השנים שאדמו"ר הזקן הי' תלמיד אצל המגיד.

ח. ובנוגע אלינו — כמבואר כמ"פ² שמכל דבר יש ללמוד ענין בעבודת ה', ובפרט סיפור של נשיאי ישראל שהוא גם לימוד והוראה, ביחד עם נתינת-כח, שניתנת בראש-השנה לחסידות²¹, וממנה נמשך כח על כל ימות השנה בנוגע ללימוד החסידות והנהגה בדרכי החסידות:

כאשר אין העלם והסתר, אין מנגדים ואין קשיים — הרי זה סימן שעדיין לא הגיע האדם למילוי תפקידו בעולם.

לכאורה יכול לטעון: מדוע עליו להתעקש ולהתעסק דוקא בענין של תורה ויהדות שנעשה אצלו מתוך קשיים; מוטב שיבחר לעצמו ענין קל — ומה גם שיתכן לפעמים שענין זה הוא מהמצוות החמורות — ויתמסר להתעסק בו.

והמענה על זה — ש"חנם" הי' "במצרים"²¹, כמבואר בזהר²² שעניני קדושה אינם יכולים להיות "חנם"; אם זהו דבר שבא ללא יגיעה — הנה "לא יגיעת ומצאת אל תאמין"²³; לא ניתן למצוא ענין הקשור עם נשמתו, שיהי' "חנם", ללא יגיעה והשתדלות.

וזוהו גם הלימוד: כל זמן שאין ספיקות, כל זמן שאין קשיים וכל זמן שאין מנגדים — הרי זה סימן שעדיין לא התחיל לעבוד עבודתו בקודש, אלא הוא אוהז בתקופה של הכנה כדי שיוכל אח"כ למלא תפקידו בעולם.

וכיצד היא התחלת העבודה למלא תפקידו בעולם — אין זה באופן שמושיבים אותו בראש וממנים אותו ל"נשיא"; לפני כן מוכרחת להיות

(22) ח"ב קכח, א.
(23) מגילה ו, רע"ב.

(20) קה"ת תש"ב, תשי"ב. וראה גם סה"ש
תשי"ח ע' 197. וש"נ.
(21) בהעלותך יא, ה ובספרי ופרש"י עה"פ.

התחלה בתור תלמיד ומקבל במשך עשר שנים, ורק לאחר שתכונת המקבל חודרת אצלו בכל עשר כחותיו, אזי יכול להיות "נשיא", ולמלא תפקידו בעולם — אפילו כאשר מדובר אודות נשמה פרטית, ולא נשמה כללית. ובמכ"ש וק"ו:

אדמו"ר הזקן הי' נשמה חדשה, והי' לו סיוע וברכות מהבעש"ט בעניניו (כפי שכ"ק מו"ח אדמו"ר מבאר ומספר בארוכה בלקוטי דיבורים²⁴). ואעפ"כ, אימתי התחילה הגאולה, שאז התחיל עיקר הענין דיפוצו מעינותיך חוצה²⁵ — הרי זה דוקא בהקדמת המאסר, ואימתי התחיל המאסר — לאחר שנעשה תלמיד של המגיד, עי"ז שלכל לראש הוצרך לפתור ספק בנוגע לדרכו בחיים, ואח"כ הוצרך לנדוד ולגלות ממקומו, ולהיות במצב של מיצר ודוחק בגשמיות (כמבואר בכמה סיפורים אודות הדוחק הגשמי בחיי אדמו"ר הזקן בהיותו תלמיד אצל המגיד ממעזריטש²⁶), וכיחד עם זה, היתה אצלו עלי" ברוחניות, כך, שענין הגאולה מתחיל כבר מהיום הראשון בשנה הראשונה שנעשה מקבל ותלמיד, ואח"כ באה הגאולה לידי סיום וחותם — בי"ט כסלו תקנ"ט.

ועד"ז בכל אחד מישראל, שנשמתו ירדה "מאיגרא רמה לכירא עמיקתא"²⁷, וירידה זו היא צורך עלי', וענין העלי' — "מי יעלה בהר ה'"²⁸ — קשור עם יגיעה דוקא, כך, שרק כאשר האדם מרגיש שעוסק בענינים כאלו שצריך להשתדל בהם ולהתייגע עליהם, אזי מתחילה העלי' שלו.

ולא כפי שיכולים לטעות ולטעון: לשם מה עליו להתייגע ולהתייסר ("מאטערן זיך"), מבלי לדעת להיכן יגיע? — הנה על זה אומרים לו, שסוכ"ס יבוא למעמד ומצב של גאולה, היינו, שנשמתו תצא מהמיצרים וגבולים שלו, ודוקא אז יכולה למלא תפקידה בעולם — "לשמש את קוני"²⁹, כי, כל זמן שהוא מצומצם במדידה והגבלה שלו, אינו יכול לשמש את קונו שהוא "אין סוף", כך, שעצם הידיעה שהוא צריך ומתחיל לשמש את קונו שהוא "אין סוף", מעוררת אותו לפעול בעצמו יציאה מן המיצרים והגבולים, שזהו ענין הגאולה.

ט. זהו איפוא הלימוד-השכל מכל הסיפור האמור, בנוגע לכל אחד ואחד בעניניו הוא.

26) ראה סה"ש תרפ"ז ע' 111. ועוד.

27) ע"פ לשון חז"ל — חגיגה ה, ב.

28) תהלים כד, ג.

24) ח"ג תעה, א ואילך. ולאח"ז בסה"ש

תשי"ה ע' 127 ואילך.

25) סה"ש תורת שלום ס"ע 112 ואילך.

והעיקר — כמבואר באגה"ק סימן ד' שישנה הגאולה הפרטית של כאו"א מישראל בעניניו הוא, שעלי' נאמר²⁹ "פדה בשלום נפשי" בנוגע אליו בפרט, ועל ידה באים אח"כ לגאולה של "נפשי" הכללית, כנסת ישראל ושכינתא בגלותא, שגם הם יוצאים מהמיצרים וגבולים, בגאולה האמיתית והשלימה, בביאת משיח צדקנו בעגלא דידן, עי"ז שיפוצו מעינותיך חוצה³⁰.

וכאמור לעיל, ההתחלה לזה היא עי"ז שפועל בעצמו להיות רק מקבל, וזוהי ההתחלה לפעול את הגאולה באופן ד"עד מהרה ירוץ דברו"³¹, בשעתא חדא וברגעא חדא³² — כאשר התעסקותו בזה היא גם באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, הן למעלה ממדידות והגבלות הזמן, והן למעלה ממדידות והגבלות המקום והסביבה שנמצא בהם.

ואז פועל שתהי' השמחה בריש גלי גם כאשר מלכות המדינה היא בתקפה עדיין, וכאמור, בשעתא חדא וברגעא חדא תהי' ביאת משיח צדקנו, שיוליכנו קוממיות לארצנו.

* * *

י. בין³³ הענינים שדיבר כ"ק מו"ח אדמו"ר אודות י"ט כסלו, אמר³⁴: "י' כסלו הוא זמן הלידה של חסיד³⁵, י"ט כסלו הוא הברית"³⁶.

וביאור השייכות דברית מילה לי"ט כסלו — יובן בהקדם הביאור בענין מצות מילה, שמרומזים בה ענינים כלליים בשייכות לכלל המצוות. [ובהקדמה³⁷ — שמצות מילה חלוקה מכל שאר המצוות בכך שהיא נשאת תמיד:

(34) שיחת יו"ד כסלו תש"ז בסופה (לקו"ד ח"ג תפח, ב. ולאח"ז בטה"ש תש"ז ע' 87).
 (35) חסיד בכלל, וחסידות חב"ד ביחוד.
 — ולהעיר מדברי כ"ק מו"ח אדמו"ר (ראה תו"מ חכ"ט ע' 232, וש"נ), שענין החסידות אינו עבור חוג מסויים של בני, אלא עבור כל אחד ואחת מבני, וכל אחד, לפי ענינו ומעמדו ומצבו צריך לעסוק בזה, ועד שענין החסידות יחדור בו (מהנחה בלתי מוגה).
 (36) ראה גם מכתב ט"ו כסלו שנה זו (אג"ק חכ"ב ע' מב ואילך).
 (37) המוסגר בחצאי ריבוע — מהנחה בלתי מוגה.

(29) שם נה, יט.
 (30) ראה אגה"ק דהבעש"ט (כש"ט בתחלתו ובכ"מ).
 (31) תהלים קמז, טו. וראה לקו"ת ס"פ קרח. ובכ"מ.
 (32) זח"א קכט, סע"א.
 (33) שיחה זו הוגהה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידיש) בשני חלקים, ונדפסה בלקו"ש ח"ג ע' 761 ואילך. ע' 799 ואילך. במהדורא זו שולבו ב' החלקים (בשינויים קלים), בהתאם לסגנון אמירתם, וניתוספו עוד איזה ציוני מ"מ, וכמה פרטים מהנחה בלתי מוגה.

איתא בגמרא במסכת מנחות³⁸: "חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצות, תפילין בראשיהן ותפילין בזרועותיהן וציצית בבגדיהן ומזוזה לפתחיהן, ועליהן אמר דוד³⁹ שבע ביום הללתין על משפטי צדקך".

ובהמשך דברי הגמרא שם: "בשעה שנכנס דוד לבית המרחץ וראה עצמו עומד ערום, אמר, אוי לי שאעמוד ערום בלא מצוה, וכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישרה דעתו . . אמר עלי' שירה כו'".

ומזה מוכיח האור זרוע⁴⁰, ש"אם לא הי' מצות מילה אלא העשר", למה שמח עלי' יותר מראשו וזרועו וכל גופו שקיים בהם מצות תפילין וציצית וכמה מצות, אלא מילה היא מצוה בכל עת ("שהמילה חתומה בבשרו"), כתפילין המונחין בראשו וציצית בבגדו".

וזהו גם שענין המילה נקרא "ברית עולם"⁴¹, והיינו, שאין זה ענין שנעשה באופן של מהיכי תיתי, ענין שיכול להתמעט עד שחולף ועובר, אלא באופן של קביעות דוקא.

והרי ענין הקביעות הוא מסימני המצוה — מצוותי' אחשבי⁴², שלכן לא נוגע השיעור במקום או בזמן, כיון שהמצוה עצמה פועלת את חשיבות הדבר.

וכידוע דברי כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴³, שהביא דוגמא מהמשכן שהי' במדבר, שהיו מקומות שחננו בהם ריבוי זמן, כמו בקדש שישבו שם י"ט שנה⁴⁴, והיו מקומות שחננו בהם משך זמן קצר, "יומם ולילה גו' ונסעו"⁴⁵, אבל בנוגע להקמת המשכן לא הי' חילוק ביניהם; גם במקום שחננו "יומם ולילה" בלבד, הקימו את המשכן לכל פרטיו, וטעם הדבר, ד"כיון דכתיב בהו'⁴⁶ על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו, כמאן דקביע להו דמי"⁴⁷, והיינו, שכיון שהחני' "על פי ה'", אין אצלו נפק"מ מה יהי' בשעה שלאח"ז; בעת החני' "על פי ה'" הרי הוא למעלה מזמן ומקום, ולכן הרי זה ענין נצחי. וכפי שמבאר אדמו"ר הזקן בתניא⁴⁸, ש"יחוד זה (יחוד קוב"ה ושכינתו' שנעשה ע"י קיום כל מצוה⁴⁹) למעלה הוא נצחי לעולם ועד",

שיחת מוצש"ק פ' וישב, כ"ף כסלו תשי"ז

סנ"ז (תו"מ חיי"ח ע' 299).

(44) פרש"י דברים א, מו.

(45) בהעלותך ט, כא.

(46) שם, כ.

(47) עירובין נה, ב.

(48) פכ"ה (לב, א).

(49) ראה תו"מ סה"מ אלול ע' רמה. וש"נ.

(38) מג, ב.

(39) תהלים קיט, קסד.

(40) שו"ת מהר"ח אר"ז סי' יא.

(41) לך לך יז, יג.

(42) ראה ביצה כז, ב (בפרש"י ד"ה חלה).

בכורות יו"ד, א. וראה אנציק' תלמודית מע'

אסורו חשובו (כרך ב ס"ע פו ואילך). וש"נ.

(43) ראה סה"ש תש"א ע' 162. וראה גם

אף "שלמטה הוא תחת הזמן . . אח"כ אם עוסק בדבר אחר נפרד מהיחוד העליון למטה".

ונמצא, שהסימן על עשיית מצוה הוא — כאשר ענין זה הוא באופן של "ברית עולם".

יא. הרמב"ם כותב בספרו מורה נבוכים⁵⁰ (ולהעיר שישנם ריבוי ענינים במורה נבוכים⁵¹ שיש להם יסוד בזוהר וקבלה⁵²) שא' הטעמים למצות מילה, הוא, בכדי להחליש את התאוה הקשורה עם אבר זה. והרי זהו ענין כללי בכל המצוות — "לצרף בהן את הבריות"⁵³ — לזכך גם את הגוף, עד שלא תהי' לו תאוה ועריבות ("געשמאק") בדברים גשמיים, והתענוג שלו יהי' רק בעניני קדושה.

יב. נוסף על השייכות האמורה של מצות מילה לכל המצוות, הנה גם בהפרטים דמצות מילה מרומזים ענינים כלליים בעבודת האדם.

במצות מילה ישנם ג' ענינים⁵⁴: (א) פעולת המילה, עצם הפעולה; (ב) העובדה שהיהודי נעשה ונשאר מהול, (ג) העובדה שאינו ערל.

חלוקת מצות מילה לג' פרטים הנ"ל, אינה סתם חקירה, אלא היא נוגעת להלכה, כיון שכל א' מג' פרטים הנ"ל נוגע לקיום מצות מילה: ישנם אופנים שנתקיימו רק שני פרטים, וההלכה היא שצריך לקיים גם פרט הג'.

מי שנולד מהול — ישנם אצלו ב' פרטים: הוא מהול, וגם אינו ערל, אבל חסרה אצלו פעולת המילה, ולכן דינו שצריך "הטפת דם ברית"⁵⁵.

מי שנימול ואח"כ עושה פעולה שהיא היפך פעולת המילה, "משך ערלתו" — היתה אצלו פעולת המילה, וגם אינו ערל (שלכן מותר באכילת תרומה⁵⁶), אבל חסרה אצלו המצוה להיות מהול, וכדברי הרמב"ם⁵⁷ שהוא "מפר בריתו של אברהם אבינו".

(54) ראה גם אג"ק ח"כ ע' כ. לקו"ש ח"ג שם ע' 759 ואילך.
 (55) שו"ע יו"ד סרס"ג ס"ד.
 (56) יבמות עב, א. רמב"ם הל' תרומות פ"ז ה"י.
 (57) הל' מילה פ"ג ה"ח. וראה ג"כ ירושלמי פאה פ"א סוף ה"א.

(50) ח"ג פלי"ה ופמ"ט.
 (51) ראה רשימות אדמו"ר הצי"צ על מו"נ (נדפסו בס' החקירה — דרך אמונה).
 (52) ראה סה"ש קייץ הי"ש ע' 41 הערה *27. וראה לקו"ש ח"ג ע' 768 הערה 18.
 וראה גם לקו"ש חכ"ו ע' 34 ואילך, בהערות (86; 111; 119).
 (53) ב"ר רפמ"ד.

ומי שנולד עם ב' ערלות ומלו רק אחת מהם — היתה אצלו פעולת המילה, והוא גם מהול, אבל הוא גם ערל⁵⁸.

יג. בג' פרטים הנ"ל שבמצות מילה מרומזים ענינים כלליים בעבודת האדם:

כשם שבמצות מילה מוכרחת להיות פעולת המילה, וממנה באים שתי תוצאות, מהול ואינו ערל — כך גם בכללות עבודת האדם בתורה ומצוות מוכרחת להיות פעולה ועבודה, ועבודה כזו שתביא את שתי התוצאות, מהול ואינו ערל.

"מהול" — קאי על העבודה ד"ועשה טוב": צריך להתגלות הטוב שישנו בכל אחד מישראל, שהטוב שבו יתבטא הן בנוגע לעצמו — במחשבה דיבור ומעשה בלימוד התורה וקיום המצוות בפועל ממש, בחיי היום-יום, והן בנוגע להזולת — להשפיע גם על יהודי נוסף במדה האפשרית.

"אינו ערל" בעבודה — קאי על הקו ד"סור מרע": לא להיות ערל, תחת שליטת הערל — יצר הרע⁵⁹; שלא יהי אצלו רע ותאוות, לא תאוות גסות ("מילה — כריתת הערלה הגסה") וגם לא תאוות דקות ("פריעה — כריתת הערלה הדקה")⁶⁰.

וכשם שבמצות מילה, הנה אפילו כשנולד מהול, חסר אצלו במצוה ומוכרחת להיות הטפת דם ברית — כך גם בעבודה, כפי שמבאר אדמו"ר הזקן בתניא⁶¹, שמי שהוא מתמיד בטבעו, ובמילא מקיים "ועשה טוב" מצד הטבע ("מהול"), וכן הוא מצונן בטבעו, קר לתאוות, ובמילא זהיר הוא ב"סור מרע" ("אינו ערל"), מ"מ, נקרא "לא עבדו"⁶², חסר אצלו בעבודה, ומוכרח להתייגע יותר מרגילותו. וכמו"כ מי שהגיע ל"סור מרע ועשה טוב" ע"י יגיעתו בעבר, הרי עתה, לאחרי שנעשה כבר רגילות שלו, כמו טבע שני, אין זה מספיק, וצריך להתייגע יותר מרגילותו, כמבואר בתניא שם.

וזוהי הוראה לכל אחד מישראל — שצריך תמיד להתייגע בעבודת ה', ולא להסתפק בהטוב שיש לו כבר, — שהרי כל אחד מישראל, גם מי שאינו צדיק, וגם לא בינוני,

60) ראה תניא אגה"ק ס"ד. ובכ"מ.

61) פט"ו.

62) מלאכי ג, יח. וראה חגיגה ט, ב.

58) ראה שבת קלה, רע"ב. צפנת פענח

לרמב"ם הל' מילה רפ"א.

59) סוכה נב, א.

יש לו מטבעו מדות טובות⁶³ ותכונה של עשיית טוב⁶⁴, וגם אין לו שייכות מטבעו לענינים מסויימים של רע, כמבואר בתניא⁶⁵ שאצל כל אחד מישראל מופרך לגמרי ענין הכפירה ח"ו, ועד שבשביל זה מוכן הוא — ללא שום טעם וטענה — למסור נפשו ולסבול עינויים הכי קשים —

הנה על זה היא ההוראה, שגם בנוגע לטוב הטבעי של איש ישראל יש צורך בעבודה; לא זו בלבד שצריך להתייגע כדי לרכוש גם את הטוב שאין לו מצד הטבע, אלא גם בנוגע למדות טובות שיש לו מצד הטבע, עליו להתייגע להיטיב אותם, לזככם ולהעלותם לקדושה.

יד. עפ"ז יובן גם מ"ש אדמו"ר הזקן להלכה בשלחן-ערוך⁶⁶:

אע"פ ש"גמר ועיקר כניסת נפש הקדושה באדם הוא ב"ג שנים ויום א'", כשנעשה ברמצה (שלכן פירשו חז"ל⁶⁷ ש"מלך זקן וכסיל"⁶⁸ קאי על יצרה-רע, ו"ילד מסכן וחכם"⁶⁸ קאי על יצר-טוב, היינו, שיצרה-רע נקרא "זקן" כיון שבא אל האדם י"ג שנה לפני היצר-טוב, שמתעם זה נקרא "ילד"), מ"מ, "תחלת כניסת נפש זו הקדושה הוא (ע"י ובחינוך (ילד יהודי) לתורה ולמצות"⁶⁹ . . גם במצות מילה".

וטעם הדבר: טבע הגוף ונפש הבהמית מצד עצמם הוא — להימשך לכל דבר גשמי וחומרי, וכמ"ש⁷⁰ "רוח הבהמה היורדת היא למטה לארץ". וכאשר ע"י מצות מילה נחלש הלהט ("דער קאָך") והעריבות ("דער געשמאַק") בגשמיות — כנ"ל ממורה נבוכים — ועי"ז מקבל יהודי להט ועריבות בקדושה, אזי מקבל הגוף בפנימיותו את הנשמה האלקית — "כניסת נפש הקדושה".

63) וכמארז"ל (יבמות עט, א) "שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים" (מהנחה בלתי מוגה).

64) וכפי שרואים במוחש בזמנינו זה, שאין מציאות של יהודי שיעבור רח"ל על כל התורה כולה; כל יהודי, אפילו קל שבקלים, יש לו איזו מצוה, מצות צדקה וכיו"ב, או אפילו עצם העובדה שרצונו שידעו שהוא יהודי, ויש לו שייכות לענין של קדושה — שזהו ענין שלא התייגע עליו, אלא ירושה לו מאבותיו, להיותו בן אברהם יצחק ויעקב, ולכן יש בו אהבה מסותרת וכו' (מהנחה בלתי מוגה).

65) פ"ח ואילך.

66) או"ח מהדו"ב ס"ד ס"ב.

67) קה"ר פ"ד, יג. זהר ר"פ וישב.

68) קהלת ד, יג ובפרש"י.

69) וזמן החינוך הוא כבן חמש, בן שש או בן שבע (ראה אנציק' תלמודית ערך חנוך ס"ג (כרך טז ע' קסח). וש"נ), דאף שהחיוב במצוות הוא רק כאשר נעשה בר-דעת בשלימות, משא"כ לפני"ז, שאין לו דעת חזק עד שיוכלו לחייבו בתומ"צ, מ"מ, כיון שמקצת דעת יש לו, שלכן מצינו בכמה דינים ש"הפעוטות מקחן מקח וממכרן ממכר" (גיטין נט, א), חייבים כבר לחנכו לתורה ומצוות (מהנחה בלתי מוגה).

70) שם ג, כא.

טו. דין הנ"ל בשו"ע אדמו"ר הזקן — לא צויין מקורו⁷¹.
 ויש לומר שמקורו בספר מנורת המאור לר' ישראל אלנקאוה,
 שמביא להלכה את הדעה בגמרא⁷²: "קטן מאימתי בא לעולם הבא כו'
 משעה שנימול", שמאז שילד יהודי נימול — יקום לתחיית המתים⁷³.
 העובדה שגופו של יהודי יכול לקום לתחיית המתים — היא בגלל
 השפעת הנשמה על הגוף, באופן פנימי.
 ומפסק המנורת המאור, ש"משעה שנימול" יקום התינוק לתחיית
 המתים — יש מקור לפסק אדמו"ר הזקן, ש"תחלת כניסת נפש זו
 הקדושה הוא .. במצות מילה".

גם קודם המילה, ואפילו קודם שנולד, יש כבר קשר לנשמה עם
 הגוף⁷⁴, כדאיתא בגמרא⁷⁵ בנוגע לתינוק בהיותו עדיין במעי אמו: "ונר
 דלוק לו על ראשו וכו"⁷⁶, "ומשביעין אותו תהי צדיק וכו'" — משביעים
 את הנשמה בנוגע להנהגתה בגוף זה כשיוולד, ומזה מוכח, שכבר אז יש
 לנשמה קשר עם הגוף. אבל קשר זה אינו אלא באופן מקיף, כהלשון "ונר
 דלוק לו על ראשו", היינו, שהנשמה מאירה ממעל לו; ואילו כניסת הנשמה
 בגוף בפנימיות — "כניסת נפש דקדושה" — נעשית רק בשעת המילה.

טז. עפ"י יובן פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר, שי"ט כסלו הו"ע הברית
 מילה, כי, י"ט כסלו הוא הזמן שנתגלה הנצחון ופדי' בשלום של תורת
 חסידות חב"ד, ויום זה הוא ראש השנה לחסידות⁷⁷, וג' פרטים הנ"ל
 בעבודה הם מהעיקרים בשיטת חסידות חב"ד:

חסידות חב"ד דורשת, שכל עניני טוב, צריך יהודי להגיע אליהם
 ע"י עבודה, ולא להסתפק בהטוב שיש לו בדרך ממילא. וכהסיפור
 הידוע⁷⁸ מחסיד שביקש מהרבי הצמח צדק שיברך את נכדו בזכרון טוב:
 "שיזכור כל מה שראה ושמע אצל הרבי ואצל החסידים, ואז במילא יהי'
 רוא שמים", והשיב לו הרבי הצ"צ: "זה כבר יותר מיוכל שנים שסבי

(73) מנורת המאור ח"ד פ' גידול בנים (ע' קלא). ראה ג"כ שו"ע יו"ד סרס"ג ס"ה.

(74) ראה גם תו"מ ח"ז ס"ע 327 ואילך.

(75) נדה ל, ב.

(76) ראה לקו"ת ראה יח, ג (ועייג"כ במאמרים המצויינים שם).

(77) סה"ש קיין היש"ת ע' 57. וראה גם סה"ש תש"ב ע' 119.

(71) ראה גם אג"ק חכ"ג ע' רפז. לקו"ש ח"ב ע' 246 ואילך. וש"נ.

(72) סנהדרין קי, ב. וכן משמע בשו"ע יו"ד סרס"ג. ואף שהרמ"א ואדה"ז באו"ח (סקכ"ד) פסקו כהדעה (סנהדרין שם) משהתחיל לענות אמן, י"ל, שהדעות שבגמרא שם, אף שנאמרו בלשון מחלוקת, לא פליגי, (וע"ד שמצינו בלקו"ת ס"פ קרח ובקונטרס ומעין מאמר כב, פ"ג) כי מדברים במדרגות שונות בעוה"ב.

(אדמו"ר הזקן), חמי (אדמו"ר האמצעי) ואני, מתייגעים שחסידיים יהיו יראי-שמים ע"י עבודה, ולא יראי-שמים בדרך ממילא".

וזהו מהחילוקים העיקריים בין שיטת חב"ד לשיטת פולין⁷⁸, שחב"ד דורשת שלא לסמוך על עבודת הצדיק, שע"י עבודתו יפעל עליוי בהחסידיים, ודי בכך, אלא כל אחד צריך ומוכרח להתייגע בעצמו בעבודת הוי' ביגיעת בשר ויגיעת נפש, כמ"ש⁷⁹ "כי אדם לעמל יולד" — וזהו פעולת המילה בעבודה.

חסידות דורשת, שיפיצו יהדות ותורה בכל מקום, ולהשתדל להיטיב ליהודי נוסף, כפתגם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע⁸⁰: "חסיד הוא מי שמוסר את עצמו לדרוש טובת זולתו". וזהו הענין להיות מהול בעבודה — לב (מקום כל המדות) מהול, לב טוב, שהטוב שבו יתגלה, שיעשה טוב גם ליהודי נוסף.

ענין החסידות הוא לשנות את הטבעיות של המדות, כלשון אדמו"ר הזקן⁸¹: "כל ענין החסידות לשנות טבעי מדותיו" — וזהו ענין "אינו ערל", הסרת הטבע שנולד עמו.

ועוד ענין בזה:

"חב"ד דורשת פנימיות"⁸². והיינו, שכל ג' ענינים הנ"ל המרומזים במצות מילה, צריכים להיעשות לא רק באופן מקיף, אמונה בלבד, אלא גם באופן פנימי, בחכמה בינה ודעת (חב"ד) שבנפש האלקית, ועד שיחדור גם בשכל של נפש הבהמית ובמוח הגשמי של הגוף.

וזהו הענין שבמצות מילה נעשית "תחלת כניסת נפש הקדושה" — ש"כניסה" פירושה שנכנסים באופן פנימי.

יז. וזהו⁸³ הנקודה של י"ט כסלו — התביעה, ביחד עם נתינת כח, הרצון והתקוה של רבותינו נשיאינו — שהעבודה דהפצת המעיינות חוצה תהי' באופן של יגיעה דוקא:

יש להתייגע בהענין ד"דע את אלקי אביך"⁸⁴ באופן שהמוח שבראש יהי' ממולא בידיעת אלקות עד כמה שיד שכלו מגעת.

ואילך): "א חסיד איז אַ לאַמטערנשיציק".
 (81) לקו"ד ח"א נו, א"ב.
 (82) שם ח"ב ער, ב ואילך. סה"ש תרצ"ו ע' 94 ואילך.
 (83) סעיף זה — מהנחה בלתי מוגה.
 (84) דברי הימים"א כח, ט. וראה תניא קו"א קנו, ב. ובכ"מ.

(78) לקו"ד ח"א קמא, ב.
 (79) איוב ה, ז.
 (80) סה"ש קיין ה'ש"ת ע' 32 וע' 33.
 וראה ג"כ פתגם כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע (הובא בשיחת ג' תמוז תש"א ס"ו (סה"ש תש"א ע' 136 ואילך). ונתבאר בשיחת י"ג תמוז שנה זו ס"ב ואילך (תו"מ חל"ד ע' 129

— אין לחפש ענינים קלים שלא צריכים להתייגע עליהם, ולהסתפק בכך, בחשבו, שגם בשביל זה יקבל את כל ה"עולם הבא", עם ה"לויתן" ו"שור הבר". . . שהרי גם ללא יגיעה יש בידו ריבוי מצוות לאין שיעור;

מה שצריך להיות נוגע לו הוא — לא הענין של קבלת שכר (כמ"ש הרמב"ם⁸⁵), שכן, אם עבודתו היא בשביל השכר, אזי אינו עובד את ה', אלא את עצמו! . . . אלא הצורך למלא תפקידו — "אני נבראתי לשמש את קוניי"⁸², ע"י קיום רצון בוראו, ומילוי רצון הבורא הוא עי"ז ש"אדם לעמל יולד", "שתהיו עמלים בתורה"⁸⁶.

וזהו שכללות ענין העבודה צריך להיות (לא באופן של "חנם", אלא) מתוך יגיעה לשנות את הטבע, בדוגמת ענין המילה שעל ידה נעשה שינוי (לא רק ברוחניות שלו, אלא גם) בבשר הגוף הגשמי והחומרי — "בריתי בבשרכם"¹⁰², וזהו הסימן לתחילת כניסת נפש הקדושה (כי, כל זמן שלא נעשה שינוי הטבע, נמצאת אצלו נפש הקדושה באופן מקיף, ואינה קשורה עמו באופן פנימי), וכך צריכה להיות תחילת העבודה באופן של יגיעה דוקא, ו"דא תרעא לאעלאה"⁸⁷, שע"ז תהי' הכניסה בהיכל פנימה, היכל שנבנה מרמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה.

וכאשר "יגעת" — שזוהי פעולת המילה — אזי "ומצאת", ובאופן שיומשך בשני הקוין ד"סור מרע" — אינו ערל, ו"עשה טוב" — מהול.

וכאמור לעיל (ס"ג) שי"ט כסלו הוא הנצחון ופדי' בשלום של תורת חסידות חב"ד, ונצחון זה חוזר ונשנה בכל שנה, כולל גם השמחה שהיתה מהנצחון ביי"ט כסלו הראשון — ע"ד דברי הגמרא במסכת שבת⁸⁸ "כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב⁸⁹ שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, עדיין עושין אותה בשמחה".

יח. ויש להוסיף בהאמור לעיל — שב' ענינים הנ"ל שפועלת מצות מילה, שיהי' מהול ושלא יהי' ערל, מתבטאים גם בשני סוגי שכר מצוה זו⁹⁰:

השכר עבור "ועשה טוב" (מהול) הוא — ש"בא לעולם הבא"

(85) הלי' תשובה פ"י. וראה גם תו"מ ח"י"ז

(88) קל, א.

(89) תהלים קיט, קסב.

(90) ראה תניא פל"ט: "שכר מצוה מצוה

(86) תו"כ ופרש"י ר"פ בחוקותי.

פי' שמשכרה נדע מהותה".

(87) זח"א ח, רע"א.

(כנ"ל); והשכר עבור ה"סור מרע" (אינו ערל) הוא — כמארז"ל⁹¹ שאברהם אבינו יושב על פתח גיהנם ומוציא משם כל יהודי שאינו ערל⁹².

[ולהעיר¹⁴⁰, שזהו גם כללות ענין ה"ברית" — כמבואר בארוכה בלקו"ת פ' נצבים⁹³ בנוגע לפעולה דכריתת ברית בין שני אוהבים, ש"אף שע"פ הטעם והדעת הי' צריך לפסוק האהבה או לגרום איזה שנאה, אעפ"כ, מחמת הכריתות ברית מוכרח להיות אהבתם לעד קיימת ועל כל פשעים תכסה אהבה", והיינו, שענין הברית מבטל את כל הקטרוגים, באופן שלא מתחשבים עם טענות וקושיות כו', ובאופן שלמעלה מטו"ד עומדים בתנועה של קירוב ואהבה עם כל אחד מישראל, ש"אע"פ שחטא ישראל הוא"⁹⁴, ונותנים לו ארכה עד שישוב בתשובה, "וסר עונך וחטאתך תכופר"⁹⁵].

וסוכ"ס הנה בזכות מצוה זו תהי' הגאולה משעבוד מלכיות (שהוא כמו גיהנם⁹⁶), וכמאמר רז"ל⁹⁷ "הבט לברית גו"⁹⁸, אע"פ שאין לישראל מעשים טובים, הקב"ה גואלן בזכות המילה", בביאת משיח צדקנו בקרוב ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "פדה בשלום נפשי", והניגון "הושיעה את עמך".]

* * *

מספיק שמלאך מושך ערלת החוטא (אף שאז החוטא אינו מיפר בריתו של א"א, ערל אינו — אבל סו"ס אינו מהול). בעירובין דקאי דאברהם אבינו מסיק, אין הנ"ל יכול למנוע זה (כיון דלא היפר החוטא הברית). בב"ר באותן שחטאו הרבה (אבל לא באו על עכו"ם, שבעירובין) ואברהם אבינו יושב כו' אין מספיק שימשוך ערלתן (כבשמ"ר), כ"א מביא ערלה ממש שאז ה"ה ערל כו'. ודלא כבעירובין שמדייק רש"י "כמי שאינו נימול". ולא — ערל. וכנ"ל דעת הרמב"ם, ודו"ק. ואכ"מ.

93 מד, ב.

94 סנהדרין מד, רע"א.

95 ישע"י ו, ז.

96 כמאמר רז"ל (ב"ר פמ"ד, כא. ונתבאר בתו"א ד"ה מים רבים בר"פ נח) שבחר לו אברהם אבינו שעבוד נגד גיהנם.

97 אגדת בראשית פ' יז.

98 תהלים עד, כ.

91 עירובין יט, א. ב"ר פמ"ח, ח.
92 אין להקשות ממה שאיתא בגמרא שם: "בר מישראל שבא על בת עכו"ם דמשכה ערלתו כו'", אף שגם משוך אינו ערל (כנ"ל סי"ב) ורק שאינו מהול — כי מכיון דהמושך ערלתו מיפר בריתו של אברהם אבינו — אין אברהם אבינו "מסיק להו כו'". (ועד" שער כרת דיוהכ"פ — אין יוהכ"פ עיצומו מכפר, גם לדעת רבי (כריתות ז, א). ואף דיו"כ, גם כשאינו מתענה, מכפר (לדעת רבי) אעבירות דכל השנה — הרי גם בנדו"ד, המדובר לא בסתם עבירות ועונשין, כ"א רק (בדוגמת קדושת וכת דיו"כ, היינו) בזה שדוקא מצות מילה מצלת, היינו מהעונש דירידת גיהנם, שבזה — מושך כו' אינה מצילתו). ועפ"ז יומתק השינוי במרז"ל בענין זה בעירובין, ב"ר, ושמ"ר פ"ט, ד (ועד"ז תנחומא ס"פ לך): בשמ"ר המדובר בהבטחת הקב"ה שאין ישראל מהולים יורדים לגיהנם,

יט. דובר אודות ט"ו השנים שאבות העולם (אברהם יצחק ויעקב) ראו זה את זה ולמדו תורה ביחד ט"ו שעות בכל יום, אף שבמשך כל כ"ד שעות היממה (גם בעת השינה, אפילו בחלום⁹⁹) היו בכחינת "מרכבה" — כי, קודם מ"ת¹⁰⁰ היתה בגילוי רק העבודה הרוחנית, במשך ט"ו שעות דלימוד התורה, ובה נכלל בהעלם גם העבודה במשך שאר ט' השעות, וענין זה נתגלה ע"י מתן-תורה, שענינה "תורה אור"¹⁰¹ (גילוי). ועד"ז בנוגע ל"אבות החסידות", שאבות החסידות הכללית, הבעש"ט המגיד ואדמו"ר הזקן, היו ביחד בעולם ט"ו שנה¹⁰², ואבות חסידות חב"ד, אדמו"ר הזקן אדמו"ר האמצעי והצ"צ, היו ביחד בעולם כ"ד שנים, שדוקא ע"י חסידות חב"ד נעשית העבודה בגלוי במשך כל כ"ד שעות היממה — הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חל"ה ע' 101 ואילך. ובסיום הענין אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א:

כ. וההוראה מזה בנוגע לכל אחד ואחד מישראל:

ובהקדמה — שמכל יהודי נדרש, שה"עולם קטן זה האדם"¹⁰³ יעמוד על שלשת העמודים תורה עבודה וגמ"ח¹⁰⁴, שזהו ענינם של ג' האבות (כנ"ל¹⁰⁵), שלכן מצינו¹⁰⁶ שכל אחד מישראל יש לו שייכות לכל ג' האבות אברהם יצחק ויעקב, משא"כ בנוגע לשבטים, הנה כל אחד לפי שבטו ילך.

וכללות העבודה היא באופן ש"כל האומר אין לו אלא תורה כו' אפילו תורה אין לו"¹⁰⁷, אלא צריך לעסוק גם בשאר שני הקוין, תפלה וגמ"ח, כולל גם ההתעסקות בצרכי הגוף המוכרחים (שהרי במשך היום

המחנכים שלו היו תלמידי הבעש"ט (אלא שע"פ הצינווי, העלימו ממנו ולא סיפרו לו אודות הבעש"ט), ועד כדי כך, שכבר מהיום שנולד היו כמה הדרכות ע"פ הוראת הבעש"ט (כמסופר בלקוטי דיבורים (שבהערה 24)), ומוכן שהוראות הבעש"ט לא היו בנוגע לגשמיות בלבד, ח"ו, אלא גם בנוגע לרוחניות, ועד לרוחניות ממש.

103 תנחומא פקודי ג. ועוד.

104 אבות פ"א מ"ב.

105 בשיחה המיוגהת בלקו"ש חל"ה ע' 102.

106 ראה תו"א ר"פ וארא.

107 יבמות קט, ב.

99 וכפי שמביא בספר חסידים (סי' קסה ובפירושו שם) מ"ש (תהלים קלט, יזיח) "ולי מה יקרו רעיך (מפרש על האבות, וסיפא דקרא) הקיצותי ועודי עמך" (מדכתיב ועודי עמך, אחר הקיצה, ש"מ שאף בשעת השינה, בחלום, היו עם השי"ח).

100 וכמבואר בכתבי האריז"ל (ל"ת ר"פ לך) ומבואר בארוכה בחסידות (אוה"ת חיי שרה קבו, א ואילך). שע"י האבות נעשה רק התחלת היחוד כו', אבל עיקר היחוד נעשה במתן-תורה דוקא.

101 משלי ו, כג.

102 וחשיב גם שלמדו תורה ביחד — שהרי הידיעה של רבינו הזקן בעניני חסידות התחילה ריבוי שנים לפני"ז, עי"ז שבין

ישנו זמן שבו "שחק ועשה צרכיו"¹⁰⁸, שאז אי אפשר להיות באותו מעמד ומצב כמו בלימוד התורה, ש"מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיע אף כאן כו"¹⁰⁹, אבל אעפ"כ, גם בנוגע לסיפוק צרכיו ההכרחיים של האדם ישנו הציווי¹¹⁰ "בכל דרכיך דעהו"¹¹¹, שגם באכילתו ובשתיתו ובעסקו בעניני פרנסה, יהי ניכר שעושה זאת יהודי שמקיים תומ"צ, ובמילא נזהר מענינים האסורים ע"פ שו"ע, ונזהר שההתעסקות בצרכיו לא תגרע מקביעות עתים לתורה וקיום המצוות בהידור וכו' וכו'.

ודרישת תורת החסידות היא — שכל ענינים אלו יומשכו בנוגע לפועל ובגלוי, ועד שאפילו הענינים דמקיפים, העבודה שמצד חי' ויחידה, צ"ל באופן שיהי ניכר ב"בכך" במעשה בפועל, ע"י ההתלבשות דחי' ויחידה בכחות פנימיים, ועד ל"עקב" שברגל, וכפתגם הידוע¹¹² בנוגע למ"ש¹¹³ "עקב אשר שמע אברהם": כיצד ניכר ש"שמע אברהם" — כאשר השמיעה חודרת גם ב"עקב".

ויש לומר בדרך אפשר, שהעובדה ש"ג' הראשונות" של תורת חב"ד היו ביחד בעלמא דין במשך כ"ד שנים, פועלת ונותנת כח לכל חסיד "זיך אָנהאַלטן אָן דער קליאַמקע"¹¹⁴, באופן שיעבוד עבודתו במשך כל כ"ד שעות היממה, באיזה מקום שיהי ובאיזה ענין שיעסוק, ואפילו בעת השינה.

וכן הוא גם בדין הנגלה — ש"אדם מועד לעולם כו' בין ער בין ישן"¹¹⁵, היינו, שגם כאשר האדם ישן, אזי הוא אחראי לכל עניניו. וכיון שדורשים זאת מכל אדם, ו"איני מבקש כו' אלא לפי כחן"¹¹⁶, הרי בודאי שכל אחד יכול לקיים זאת בעניניו ובמעמדו ומצבו, שתהי' הנהגתו באופן ד"הקיצותי ועודי עמך"¹¹⁷, היינו, שאפילו בעת השינה הרי הוא במעמד ומצב שהקב"ה הוא "עמך", ולכן, כאשר ניעור משנתו, "הקיצותי", תופס הוא שיש לו את הקב"ה מן המוכן, כיון ש"הנה הוי' נצב עליו"¹¹⁸, גם בשנתו ובחלומו.

(114) ראה שיחת י"ט כסלו תרפ"ד בסופה (סה"ש תרפ"ד ע' 85). וש"נ. וראה גם שיחת י"ט כסלו תשי"ב סכ"א ואילך (תו"מ ח"ד ע' 198 ואילך).

(115) ב"ק כו, סע"א (במשנה). וש"נ. וראה גם תו"מ חכ"ט ע' 54.
(116) ננחומא נשא יא. ועוד.
(117) ראה לעיל הערה 99.
(118) ויצא כח, יג. וראה תניא רפמ"א.

(108) ברכות סב, א.
(109) שם כב, א. וש"נ.
(110) משלי ג, ו. וראה רמב"ם הלי' דעות ספ"ג.
(111) כמו התפלה, שענינה "דעהו" — "דע את אלקי אביך ועבדהו בלב שלם".
(112) ראה סה"ש תרצ"ט ריש ע' 345.
וש"נ.
(113) תולדות כו, ה.

וזוהי כללות ההוראה מזה שהאבות היו כמה שנים ביחד ועסקו בלימוד התורה במשך ט"ו שעות, ו"גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"¹¹⁹, שט"ו השעות של לימוד התורה פעלו על שאר תשע השעות, ונעשה יום שלם במעמד ומצב של "מרכבה", שמיועד למלא את התפקיד ש"אני נבראתי לשמש את קוני" בגילוי.

וענין זה נמשך ונתגלה בתורת החסידות ע"י אבות החסידות לכל ההולכים בעקבותם, באופן שיחדור את כל מציאותם, שכל אחד יהי תמים במעשיו — "תמים תהי' עם הוי' אלקיך"¹²⁰ — בכל פרטי עניניו, מהחב"ד שבראש ועד לעקב שברגל.

ומהענין ד"עקב אשר שמע אברהם בקולי וישמור משמתי מצותי חוקתי ותורתי"¹¹³ — באים ל"והי' עקב תשמעון"¹²¹:

תמורת הענין ד"עון עקבי יסובני"¹²², שפועל אריכות הגלות — הנה כאשר נמצאים בעקבתא דמשיחא, שזהו ה"עקב" בסדר הדורות, "מאטו רגלין ברגלין"¹²³, נעשה "והי' עקב תשמעון",

— שע"ז נעשית גם הכפרה ד"עון עקבי", החל מחטא דנחש הקדמוני, עליו נאמר¹²⁴ "ואתה תשופנו עקב" —

ומזה באים לקיום השכר ומילוי היעוד "ושמר הוי' אלקיך לך את הברית וגו'"¹²¹ — באופן של "ברית עולם" (כמו ברית מילה — "בריתי בבשרכם לברית עולם", "כנ"ל ס"י), ועד שבאים לעולם נצחי שלמעלה משינויים — "יום שכולו שבת כו'"¹²⁵, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י דוד מלכא משיחא.

* * *

כא. צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה רבי שמעון פתח ואמר הנה ישכיל עבדי וגו'.

* * *

כב. דובר לעיל (בהמאמר¹²⁶) בענין "פדה בשלום נפשי"⁵³, שנעשה ע"י עבודת התפלה, שעל ידה יוצאים מהמעמד ומצב ד"ארצה" ("סולם מוצב ארצה") ועד שמגיעים "השמימה"¹²⁷.

(123) זח"ב רנח, א.

(124) בראשית ג, טו.

(125) תמיד בסופה.

(126) פ"ט (לעיל ע' 260).

(127) ויצא כח, יב.

(119) קידושין מ, ב. וש"נ.

(120) פ' שופטים יח, יג. וראה לקו"ת

נצבים מה, ג.

(121) ר"פ עקב.

(122) תהלים מט, ו.

אמנם, ע"פ משנת"ל (סי"ד ואילך) שתכלית העבודה היא שתחדור גם את נפש הבהמית והגוף עד שיהי' ניכר בבשר הגשמי, שלכן, "תחלת כניסת נפש זו הקדושה היא .. במצות מילה", שענינה הוא "אות ברית .. בבשרכם"¹²⁸ — הרי מובן שע"י עבודת התפלה כשלעצמה לא נעשה עדיין תכלית הענין ד"פדה בשלום נפשי":

ענין התפלה הוא — "דע לפני מי אתה עומד"¹²⁹, שבה עומד יהודי "כעבדא קמי מרי"¹³⁰, ואינו מציאות לעצמו (אף שקודם התפלה הי' תופס מקום גדול לעצמו, ואולי גם מסביבו...).

אבל, עדיין אין זה ענין שחודר את בשר הגוף באופן של פועל; יש כאן רק העדר המציאות והעדר התנועה — שזהו המעמד ומצב דשמונה-עשרה, שאז עומד יהודי בביטול והעדר התנועה¹³¹, אבל לאח"ז צריך להיות ענין המעשה בפועל, ש"המעשה הוא העיקר"¹³².

ולכן, הסדר ע"פ תורה הוא — "מבית הכנסת לבית המדרש"¹³³, ואח"כ "הנהג בהם מנהג דרך ארץ"¹³⁴:

"מבית הכנסת", שענינו תפלה, שבה מתבטל האדם ממציאותו — צריך לילך "לבית המדרש" ללמוד תורה, והרי עיקר לימוד התורה (ובפרט בזמן הגלות) הוא בענינים הקשורים עם מציאות העולם דוקא, וכמ"ש¹³⁵ "לא בשמים היא גו' ולא מעבר לים גו'", אלא בארץ הלזו הגשמית שבעולם התחתון;

ותכלית לימוד התורה הוא — "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה"¹³⁶, ולכן, לאחר העבודה בבית הכנסת ובבית המדרש — צריך לעסוק ב"מנהג דרך ארץ", לצאת ולפעול בעולם, החל ממעשה המצוות. וזהו גם כללות סדר העבודה: תפלה, תורה, ומעשה המצוות. ומתאים גם לכללות הסדר דמחשבה דיבור ומעשה: תפלה הו"ע המחשבה — כדרשת חז"ל במסכת תענית¹³⁶ על הפסוק¹³⁷ "ולעבדו בכל לבבכם", "איזו היא עבודה שבלב הוי אומר זו תפלה"; תורה הו"ע הדיבור — כדרשת חז"ל¹³⁸ על הפסוק¹³⁹ "חיים הם למוציאיהם", "למוציאיהם בפה",

(128) לך לך יז, יא"ג.	(134) שם לה, ב.
(129) ראה ברכות כח, ב.	(135) נציבים ל, יב"ג.
(130) שבת יו"ד, רע"א.	(136) ב, א.
(131) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוסצ"ה	(137) עקב יא, יג.
ואילך. וש"נ.	(138) עירובין נד, רע"א.
(132) אבות פ"א מ"ז.	(139) משלי ד, כב.
(133) ברכות בסופה.	

וכתיב¹⁴⁰ "ודברת במ", "בדברי תורה הכתוב מדבר"¹⁴¹; ומעשה — הו"ע מעשה המצוות.

וכן הוא בענין "פדה בשלום נפשי" — שכללות הענין נעשה אמנם ע"י עבודת התפלה (כמבואר באגה"ק⁶⁰), אבל לאח"ז צריך להיות גם ענין ההמשכה מלמעלה למטה שנעשית ע"י הפצת המעיינות דתורת החסידות (תורה), ולאח"ז צריך להיות נמשך גם בענין של מעשה, וכמבואר באגה"ק הנ"ל שזהו ענין הצדקה.

כג. ומוכן, שבנוגע למעשה המצוות — יש צורך בזהירות ("באָוואַרעניש") יותר מאשר בנוגע לתורה (ותפלה):

ענין המעשה — נוסף על היותו קשור רק עם הכח היותר אחרון שבנפש האדם, שהוא כח העשי, קשור הוא גם עם מציאות העולם בגשמיות.

כאשר יהודי לומד בתורה אודות עניני העולם — אזי לימודו וידיעתו אודות העולם הם כפי שהעולם הוא בתורה; אבל בשעה שצריך לקיים מצוה, כמו יציאת ותפילין — זקוק הוא לצמר גשמי וקלף גשמי כפשוטם (ועד"ז בשאר הענינים הגשמיים הדרושים לקיום שאר המצוות), דלא כמו בלימוד ההלכות דציצית ותפילין, שיודע אמנם אודות מציאות הצמר והקלף, אבל זוהי מציאות של צמר וקלף כפי שהם במחשבתו ובדמיונו.

וזוהו הטעם שההליכה לבית המדרש לעסוק בתורה — עם היותה לאחרי היציאה מהמעמד ומצב התפלה, אינה נקראת עדיין "מנהג דרך ארץ"; וכללות הזמן דלימוד התורה חלוק מהזמן שבו צריך להיות "ואספת דגנך ותירושך ויצהרך"¹⁴².

ולכן, כאשר צריך לצאת לעולם ולעסוק "מנהג דרך ארץ", החל מקיום המצוות, אזי יש צורך בזהירות יתירה כו'.

כד. וענין זה מבהיר רבינו הזקן באגה"ק הנ"ל — שבנוגע לענין הצדקה (שהיא כללות כל המצוות¹⁴³) מדגיש מעלת "צדקת ארץ ישראל שהיא צדקת ה' ממש כמ"ש¹⁴⁴ תמיד עיני ה' אלקיך בה.. והיא שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו כו'":

142) עקב יא, יד.

143) ראה תניא פל"ז (מח, ב). ובכ"מ.

144) שם, יב.

140) ואתחנן ו, ז.

141) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסנ"ח.

וש"נ.

גם בתורה מצינו מעלה מיוחדת בתורת ארץ ישראל, כמאמר רז"ל¹⁴⁵ על הפסוק¹⁴⁶ "וזהב הארץ ההיא טוב", "אין תורה כתורת ארץ ישראל". ואעפ"כ, הנה דוקא בנוגע לצדקה מדגיש רבינו הזקן ש"צדקת ארץ ישראל .. היא שעמדה לנו כו".

וההסברה בזה — ע"פ האמור שכיון שמצוה קשורה עם קלף גשמי וצמר גשמי דוקא, לכן יש צורך בזהירות יתירה.
ובפשטות:

כאשר האדם עוסק עם דברים גשמיים, אזי זקוק הוא גם להגשמיות שבעצמו. — כדי ללמוד תורה, יש צורך שכח השכל יהי בתוקף, אבל כדי להניח תפילין, יש צורך בבשר הגשמי של היד והראש — לממש היכן הוא המקום שצריך להניח תפילין של יד, שהוא גובה הבשר שבפרק הזרוע הנקרא קיבורת¹⁴⁷, ולממש היכן הוא המקום שצריך להניח תפילין של ראש, שהוא כנגד מקום שמוח של תינוק רופס¹⁴⁷, והיינו, שקיום המצוה יכול להיות רק באופן שממש ומודד את הגשמיות שלו. אמנם, כאשר מתעסקים עם מישוש ומדידת גשמיות, אזי יכולים לילך לאיבוד...

ולכן צריכים את ההבהרה ("באָוּאַרעניש") שתהי' העבודה קשורה עם ענין הנקרא "ארץ ישראל", שזהו הסדר ד"עיני הוי' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"¹⁴⁴, היינו, שכל ימיו מרגיש שהקב"ה נצב עליו ומביט עליו כיצד מתנהג כו', ובעמדו במעמד ומצב כזה, לא תזיק לו העובדה שהוא ממשש את הגשמיות ומוודא שהגשמיות היא במקומה, וללא חסרון כו'.

כה. ויש להוסיף בכיבור דברי רבינו הזקן ש"צדקת ארץ ישראל .. היא שעמדה לנו לפדות חיי נפשנו" — שענין זה נאמר בנוגע להפדי' מן המאסר, שהיתה בזכות השתדלותו של רבינו הזקן לשלוח כספים עבור הכוללים והמעמדות של תלמידי הבעש"ט והרב המגיד שנסעו לארץ ישראל, וישבו על התורה ועל העבודה, שאצלם הי' הסדר ד"לית לה מגרמה כלום" (כלשון הזהר¹⁴⁸ שנזכר לעיל במאמר¹⁴⁹), והיו זקוקים לעזר וסיוע מחוץ-לארץ, ועי"ז פעלו שמכסי חו"ל תהי' תורת ארץ ישראל, תפלת ארץ ישראל ומצוות דארץ ישראל.

(148) ח"א רמט, ב.

(149) בתחלתו (לעיל ע' 248).

(145) ב"ר פט"ז, ד.

(146) בראשית ב, יב.

(147) מנחות לז, א.

ובהקדמה:

כל המציאות של המאסר היא מצד ה"מאסר" של הנשמה בהגוף ונפש הבהמית, שכן, מצד גודל ריחוק הערך בין "נשמה שנתת בי טהורה היא"¹⁵⁰ ובין הגוף שעליו נאמר¹⁵¹ "מאין באת מטיפה סרוחה וכו'", הרי מובן, שירידת הנשמה בגוף הו"ע של מאסר הכי גדול, ועד שאין לך מאסר חזק ועמוק יותר מזה.

וסדר העבודה הוא — לא שתגעל הנפש את הבשר בפועל, היינו, שהנשמה תהי' מופשטת ובהתבודדות מהגוף ועניניו, שהרי "לא תהו בראה (אלא) לשבת יצרה"¹⁵²; רצונו של הקב"ה שיפעלו בהגוף ונה"ב דירה לו ית'.

כלומר: אין זה סדר שהנשמה "תברח" מן המאסר, ותשאיר את הגוף ונה"ב כמו שהם; אלא הסדר הוא — שצריך לפעול "אור במושבותם"¹⁵³, ואז משחררים ומוציאים אותו מן המאסר.

כו. ועפ"ז יש לבאר בדרך אפשר מה שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר¹⁵⁴ בנוגע להגאולה די"ט כסלו, שהיתה לפנות ערב, שבמשך אותם כ"ד שעות היום היו הרב המגיד והבעש"ט עם רבינו הזקן, ולכן, כאשר בירוהו כי חפשי הוא, לא חפץ ללכת משם:

במשך הימים שישב רבינו הזקן במאסר — נ"ג ימים — היו זמנים שהבעש"ט והמגיד באו לבקרו במאסר, כידוע הסיפור בזה¹⁵⁵. אלא, שבמשך כל המאסר הי' זה רק בזמנים מסויימים, ואילו ביום הגאולה, י"ט כסלו, הי' זה בתמידות.

וכיון שכן, רצה רבינו הזקן להמשיך להיות שם יחד עם הבעש"ט והמגיד.

וכפי שמבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בהשיחה, שכיון שהי' הנצחון של תורת החסידות, ומעתה יוכלו להפיץ תורת החסידות עד ל"חוצה" — למאי נפק"מ אם ימצא במקום זה או במקום המאסר ("אין קרעפאָסט"), ובלבד שיהי' ביחד עם הבעש"ט והמגיד.

אך על זה אומרים, שהתכלית היא — להפסיק לפי שעה את

150) נוסח ברכת "אלקי נשמה" (ברכות 153) בא יו"ד, כג.
 151) שיחת ליל א' י"ט כסלו תרצ"ג ס"כ (ב, ב).
 152) אבות רפ"ג.
 153) ישעי' מה, יח.
 154) לקו"ד ח"א כט, א.
 155) בית רבי ח"א פט"ז (בהערה).

השהות יחד עם הבעש"ט והמגיד, ולצאת ולילך לעיר מלאה גילולים, כפי שהיתה אז פטרבורג, ושם לפעול את המעמד ומצב ש"התגוללו ברחובות פטרבורג" בשמחה של מצוה, בגלל הגאולה מן המאסר, ועי"ז נעשית אתחלתא דגאולה הכללית — התחלת הענין דהפצת המעיינות חוצה¹⁵⁶, שזוהי ההכנה וההתחלה דקא אתי מר דא מלכא משיחא.

ותוכן הסיפור — שהרי סיפור של נשיא בישראל אינו סתם סיפור יפה, כדי שיתוסף עוד סיפור בספר הסיפורים, אלא יש בו לימוד והוראה² — שאין זה סדר לברוח מן המאסר ולהשאיר את כל עניני הגוף ונפש הבהמית כמו שהם, ובלבד שהנשמה תהי' במעמד ומצב ד"לחזות בנועם הוי"ו¹⁵⁷, אלא הסדר הוא שצריך לפעול "אור במושבותם", "עשה כאן ארץ ישראל"¹⁵⁸.

כזו. וביאור תוכן הענין ד"צדקת ארץ ישראל" (שעי"ז נעשית היציאה מן המאסר) בפרטיות יותר:

נתבאר לעיל שכללות ענין הצדקה, שהו"ע המעשה, הוא לאחרי התפלה ולאחרי לימוד התורה, ולאחרי הענינים הקשורים עם עשיית המצוות — שאז ישנו הענין ד"עולם כמנהגו נוהג", וצריכים לפעול שלא תהי' ההנהגה ככל הארצות וככל הגוים, אלא באופן המתאים ל"ארץ ישראל", "אשר תמיד גוי עיני הוי' אלקיך בה".

כאשר יהודי מתפלל, לומד תורה ומקיים מצוות — אין צורך ללמדו ולהדריכו ("קנעלן מיט אים") שלא ככל הגוים עם בני", שהרי אין מקום לטעות בכך, כיון שהגוי אינו מתפלל, אינו מניח תפילין, אינו לובש ציצית, ואינו שומר שבת; אבל כאשר "אדם חורש אדם זורע" ואדם אוכל ושותה — אזי דרושה ההבהרה ("באָוואָרעניש") שידע ש"אתה בחרתנו מכל העמים" להיות "עם" ש"עיני הוי' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"; אבל, אין לו רשות לומר, שכיון שכך, אזי יפסיק לאכול ולשתות, ורק יעמוד בתפלה עד שתצא נשמתו... שהרי זה היפך רצון הבורא ש"לשבת יצרה" ו"לא לתהו בראה"; ישנו זמן שבו צריך להתפלל, ואח"כ לילך מבית-הכנסת לבית-המדרש, ואח"כ "הנהג בהם מנהג דרך ארץ".

ועד"ז בנוגע לארץ ישראל כפשוטה:

(156) ראה שיחת י"ט כסלו תרס"ח
בתחלתה (סה"ש תורת שלום ס"ע 112
(157) תהלים כו, ד.
(158) ראה אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"א
ע' תפח. ועוד.)

כאשר יהודי עומד אצל ה"כותל המערבי", אזי אין צורך להבהיר ולשלול את כל הענינים הנ"ל; אבל, גם בארץ ישראל צריכים להיות כל הענינים ד"בכל דרכיך"¹¹⁰, שבהם יכול להיות דמיון והשוואה בין ארץ ישראל לחוץ לארץ, מבלי להבחין בהפסק וגבול ביניהם. ובזה צריכה להיות הפעולה ד"צדקת ארץ ישראל" — שגם בנוגע לענינים אלו צריכים לידע שארץ זו אינה ככל הארצות, אלא היא קדושה מכל הארצות¹⁵⁹, ארץ הקודש יקרא לה, להיותה "פלטרין של מלך"¹⁶⁰, ובנ"י הנמצאים שם צריכים להיות במעמד ומצב של קדושה נעלית יותר מבנ"י שנמצאים בכל שאר המקומות שבחוץ לארץ.

כח. ויש להוסיף ולהעיר בענין "צדקת ארץ ישראל", שישנה גם הצדקה שצריכים לעשות עם ארץ ישראל עצמה:

גם ארץ ישראל נמצאת בגלות, כמ"ש בפ' בחוקותי¹⁶¹ "אז תרצה הארץ את שבתותי" כל ימי השמה גו", בגלל כל הענינים שצריכים לתקן, ולכן צריך להיות הענין ד"גאולה תתנו לארץ"¹⁶².

וזוהי הצדקה שעושים עם ארץ ישראל, עי"ז שמגלים את הענין ד"עיני הוי' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", לא רק ב"רשית השנה", ביום ראש השנה,

— שבו משתוית ארץ ישראל עם חו"ל, שבשניהם ישנו "יום טוב שני של גלויות"¹⁶³, היינו, שגם בארץ ישראל מרגישים שנמצאים בגלות, כיון שעדיין אין יכולים לקדש ע"פ הראי', לפי שאין ב"ד סמוכים שיוכלו לקבל העדות, שכל זה יהי' רק כאשר קא אתי מר דא מלכא משיחא בגלוי —

אלא גם ב"אחרית שנה", ערב ר"ה, שהוא יום חול, והיינו, שבכל הזמנים ישנו הענין ד"עיני הוי' אלקיך בה" בשוה.

ובענין זה צריכים רק לפעול התגלות הדבר שנמצא בהעלם והסתר, והיינו, שגם לפני"ז ישנה הקדושה בשלימות, כי בנוגע לארץ ישראל, הרי "קדושה שני" קידשה לשעתה וקידשה לעתיד לבוא¹⁶⁴, ולכן יש גם עכשיו כו"כ ענינים שאינם אלא בארץ ישראל ולא בחוץ לארץ, כך, שצריכים רק לפעול גילוי הענין.

(162) בהר כה, כד.

(163) ראה תר"מ חט"ו ע' 100. וש"נ.

(164) ראה רמב"ם הל' תרומות פ"א ה"ה.

(159) כלים פ"א מ"ו.

(160) במדב"ר פי"ט, יג. יל"ש עקב רמז

תתסז.

(161) כו, לד.

כט. ונקודת הדברים — שהיציאה מן המאסר היא ע"י צדקת ארץ ישראל, שהו"ע המשכת הקדושה גם בעניני הארץ, והיינו, שאין לברוח מן המאסר והגלות, אלא צריכים תחילה להאיר את המאסר והגלות, ואח"כ זוכים לגאולה.

והנהגה זו "היא שעמדה לנו" לצאת מהמאסר אז, וגם עתה, לצאת מכל עניני גלות, העלם והסתר, ולפעול שבכל מקום שיהודי נמצא יראו בגלוי ש"הוי' נצב עליו .. ובוהן כליות ולב אם עובדו כראוי" (כמ"ש בתניא¹⁶⁵),

וכיון שיהודי נמצא יחד עם הקב"ה, הרי כשם שהקב"ה שולט על העולם, כך גם יהודי, ע"י התקשרותו עם הקב"ה, ביכלתו לשלוט ולמשול על העולם, ועד שגם בחוצות פטרבורג, וללא רשות ישיבה, ביכלתו להתגולל באופן שבריש כל חוצות ניכרת השמחה של מצוה, ואף אחד אינו יכול לפגוע בו.

ועי"ז מגלים גם בכל מקום שבנ"י נמצאים, שלא רק ירגישו, אלא גם יראו, ובעיני בשר, שנמצא כאן יהודי לומד תורה ומקיים מצוה, ולכן "הוי' נצב עליו", "והוי' עמו"¹⁶⁶, ועי"ז "הלכה כמותו בכל מקום"¹⁶⁷, היינו, שבכל מקום שנמצא פוסק הוא את הדין כיצד צריכה להיות ההנהגה במקום זה.

ומזה באים לקיום היעוד שארץ ישראל תתפשט בכל הארצות¹⁶⁸, שבכל מקום יהי' הענין ד"עיני הוי' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", כפי שיהי' בגילוי בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, שיוליכנו קוממיות לארצנו, בעגלא דידן.

* * *

ל. ישנו המנהג לערוך חלוקת הש"ס (כמ"ש רבינו הזקן בסיום התניא¹⁶⁹) בי"ט כסלו, על מנת לסיימו — כולם ביחד — לי"ט כסלו לשנה הבאה עלינו לשלום¹⁷⁰.

וכפי הסדר — יחלקו כרטיסים, וכל אחד יבחר מסכת על מנת ללמודה במשך השנה, "ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים"¹⁷¹.

169) קו"א קסג, א.
170) ראה גם שיחת י"ט כסלו דאשתקד
סי"ח (תו"מ חכ"ט ס"ע 243 ואילך). וש"נ.
171) נוסח ברכת ק"ש דשחרית.

165) רפמ"א.
166) שמואל"א טז, יח.
167) סנהדרין צג, ב.
168) ראה ספרי דברים בתחלתו. פס"ד פ'
שבת ור"ח. יל"ש ישעי' רמז תקג. ועוד.

וכיון שכל הענינים צריכים להיות מתוך שמחה — ינגנו בשעת מעשה ניגון שמחה.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן "אנעים זמירות".
לאחרי שנערכו "שבע ברכות" של שני תלמידים, צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "עוד ישמע"].

* * *

לא. מנהג ישראל — ש"תורה הוא"¹⁷², ובפרט מנהג הקשור עם תורה — שבחלוקת הש"ס אומרים דבר-תורה ("עטלעכע ווערטער"), לכל-הפחות מעין "הדרך", בנוגע לסיום ובנוגע להתחלה:
סיום הש"ס בגמרא הוא: "תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר¹⁷³ הליכות עולם לו, אל תקרי הליכות אלא הלכות".

כלומר: הפירוש הפשוט בפסוק "הליכות עולם לו" הוא שהנהגת העולם שייכת להקב"ה שמנהיג את העולם כרצונו¹⁷⁴. אך על זה באה הדרשה דתנא דבי אליהו, "אל תקרי הליכות אלא הלכות" (למ"ד בקמ"ץ), היינו, שקאי על "השונה הלכות", שעי"ז נעשה "עולם (הבא) לו", ש"מובטח לו שהוא בן עולם הבא".

וצריך להבין:

ידוע הכלל שמביא השל"ה (בחלק תושבע"פ¹⁷⁵) בנוגע לדרשת "אל תקרי", שדרשה זו נדרשת בא' משני האופנים: (א) כאשר יש קושיא בפסוק שמכרחת לשנות את אופן הקריאה, (ב) כאשר תוכן הדרש ידוע בלאה"כ ע"פ הקבלה איש מפי איש, ורק לתועלת הזכרון דרשו זאת על הפסוק, בתורת אסמכתא.

ובנדוד: כיון שלא מצינו קבלה שדוקא ע"י לימוד הלכות בכל יום (הלכות דוקא, ולא חלק האגדה וכיו"ב, ובכל יום דוקא, ולא שילמד ב' הלכות ביום זה וידלג יום אחר) מובטח לאדם שהוא בן עולם הבא, עכצ"ל, שדרשה זו אכן נלמדת מהפסוק "הליכות עולם לו", "אל תקרי הליכות אלא הלכות".

תת"ב סי"א. סתנ"ב ס"ד. סתצ"ד סט"ז. ועוד.
173) חבוקק ג, ו.
174) ראה פרש"י ומצו"ד עה"פ.
175) תג, סע"א.

172) ראה ראה ירושלמי פסחים פ"ד ה"א.
תודה נפסל — מנחות כ, ב. מהרי"ל —
הובא ברמ"א יו"ד ששע"ו ס"ד. מנהגים ישנים
מדורא ע' 153. שו"ע אדה"ז או"ח סוסק"פ.

ואינו מובן: מהו ההכרח בפסוק לשנות הן את הפירוש והן את הניקוד?

יש מפרשים¹⁷⁶, שהקושי בפסוק הוא שהלשון "הליכות" אינו נופל על העולם, אלא על האדם, שהוא מהלך, ולכן יש לשנות את משמעות הפסוק. אבל, גם כאשר נפרש תיבת "הליכות" על האדם, אין הכרח לפרש שהכוונה היא להליכה ממקום למקום, אלא אפשר לפרש גם מלשון הנהגה. והרי הפירוש ש"הליכות" היינו עניני הנהגות, שייך גם בנוגע לעולם, כמו בנוגע לאדם.

ויש לבאר ההכרח לדרשה "אל תקרי הליכות אלא הלכות" — ע"ד ביאור השל"ה¹⁷⁵ בדרשת חז"ל¹³³ "אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר¹⁷⁷ וכל בניך לימודי ה' ורב שלום בניך, אל תקרי בניך אלא בוניך", וז"ל:

"כי תיבת בניך מיותר, מאחר שאמר ברישא וכל בניך לימודי ה', די לו לומר וכל בניך למודי ה' ורב שלום, אלא אל תקרי כו'".
ועד"ז בנדוד"ד:

לשון הפסוק¹⁷³ — שמצינו במדרשי חז"ל¹⁷⁸ שקאי על מתן-תורה — הוא: "עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים וגו' שחו גבעות עולם הליכות עולם לו". וכיון שכבר נאמר "שחו גבעות עולם", אין צורך לכפול תיבת ("הליכות) עולם (לו)", אלא די לומר "הליכותיו לו".

ועכצ"ל, שאין זה אותו עולם שאודותיו מדובר לפנ"ז: "שחו גבעות עולם" — קאי על עולם הזה, ואילו "הליכות עולם לו" — קאי על עולם הבא.

ובדרך ממילא משתנה גם הפירוש ד"הליכות עולם לו" — "אל תקרי הליכות אלא הלכות" — כי, עולם הבא, להיותו עולם האמת ועולם שכולו טוב, הרי ההנהגות שלו אינם כמו ההנהגות של עוה"ז שתלויות בחוקי הטבע, ב"דינא דמלכותא דינא"⁴², וכיו"ב, אלא הם תלויות בהלכות התורה.

ג, א. ובחים קטז, א) שהעולם כולו הי' במצב של יראה ורעדה ("די גאנצע וועלט האָט זיך געטרייסלט") — "שחו גבעות עולם"; וכאשר ניתנה התורה אזי נקבעו "הליכות עולם".

176) ראה פי' הרי"ף לעין יעקב.
177) ישע' נד, יג.
178) ראה ויק"ר פי"ג, ב. תנחומא יתרו ד. וראה גם ע"ז ב, סע"ב.
ועפ"ז יש לפרש מ"ש "שחו גבעות עולם הליכות עולם לו" — ע"ד מארז"ל (ראה ע"ז

לב. אך¹⁷⁹ עפ"ז נשאלת השאלה בנוגע לסיום הש"ס במשנה:
 הסיום במאמר ד"תנא דבי אליהו כל השונה הלכות כו"ו הוא
 בגמרא, ולאח"ז יש עוד מסכתות שאין עליהם גמרא, אלא משנה בלבד,
 עד למסכת עוקצין, שסיומה "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל
 אלא השלום, שנאמר¹⁸⁰ ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".
 וכשם שבסיום הש"ס בגמרא מדייקים בפסוק "שחו גבעות עולם
 הליכות עולם לו", שכיון שהפסוק כופל תיבת "עולם", מוכח, שאין זה
 אותו עולם שנזכר לפני"ז — יש לדייק כן גם בסיום הש"ס במשנה,
 בפסוק "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום", דלכאורה הול"ל "ה'
 יתן עוז לעמו ויברכם בשלום", וכיון שהפסוק חוזר וכופל שם ה', "ה'
 יברך את עמו בשלום", מוכח, שזהו ענין נוסף בשם ה'.

וכמו"כ יש לדייק בהתחלת הש"ס, "מאימתי קורין את שמע
 בערבין", שבפסוק הראשון דק"ש נאמר¹⁸¹ "שמע ישראל ה' אלקינו ה'
 אחד" — דלכאורה הול"ל "ה' אלקינו אחד", ואעפ"כ חוזר הפסוק וכופל
 שם ה', כמו בפסוק "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

לג. ויש לבאר תחילה תוכן הענין ד"השונה הלכות בכל יום כו"ו:
 הענין ד"שונה הלכות" כפשוטו הוא — הלכות פסוקות בנוגע
 לאופן ההנהגה בעולם, שזהו"ע "הליכות עולם" כפשוטו.
 ובהקדים כלל נוסף בהדרשה ד"אל תקריי"¹⁸² — שאין הכוונה
 לבטל את הנוסח הקודם, "אל תקרי הלכות", אלא להוסיף גם את
 הדרשה, היינו, שנוסף על הענין ד"הליכות", ישנו גם הענין ד"הלכות".
 וב' ענינים אלו קשורים זב"ז — כי, הענין המיוחד של "הלכות"
 (בניגוד לפלפולה של תורה) הוא הפס"ד בנוגע ל"הליכות עולם", כיצד
 צריכה להיות ההנהגה בעוה"ז הגשמי, שהרי הלכות התורה לא ניתנו
 למלאכים, כי אם לנשמות בגופים בעולם הזה; וכדי לידע "הליכות עולם",
 ובאופן ד"הליכות עולם לו", כיצד להתנהג בעולם באופן שהוא ינהיג את
 העולם (כמדובר לעיל (סכ"ט) שיהודי הוא בעה"ב על העולם להנהיגו
 כו') — צריך להיות "שונה הלכות", ללמוד הלכות פסוקות שבתורה.
 והשכר על זה הוא — "מובטח לו שהוא בן עולם הבא", שילמד
 אח"כ הלכות אלו בעוה"ב:

(180) תהלים כט, יא.

(181) ואתחנן ו, ד.

(182) ראה אנציק' תלמודית בערכו (כרך

ב בתחלתו). וש"נ.

(179) לתוכן סעיף זה, וסל"ר"מ — נכלל

ב"הדרן על הש"ס" תשמ"ט ס"ב, וסי"ח"ט

(תו"מ הדרנים על הרמב"ם וש"ס ע' תיד

ואילך).

מבואר בתניא¹⁸³ בפירוש מארז"ל¹⁸⁴ "שכר מצוה מצוה", ש"שכר מצוה היא מצוה עצמה", והיינו, ששכר המצוה אינו ענין צדדי שנתחבר אל המצוה, שהרי בתורה אין ענינים שמצטרפים יחד בדרך מקרה, ואם ישנם שני ענינים שהם סיבה ומסובב, בודאי יש שייכות ביניהם.

ובנדוד"ד: הסיבה לכך ששכרו של "השונה הלכות" ש"הוא בן עולם הבא", היא, לפי שהוא בונה את העוה"ב — כידוע מאמר הזהר¹⁸⁵ "קוב"ה אסתכל באורייתא וברא עלמא, בר נש אשתדל באורייתא ומקיים עלמא", וכדאיתא במדרש¹⁸⁶ "מה הקב"ה בורא עולמות אף אביכם (יעקב) בורא עולמות" (וכן מצינו שכאשר יהודי מקיים מצוה אחת אזי בורא מלאך¹⁸⁷), ואותם עולמות שיהודי בונה ע"י עבודתו לה' הם ה"עולם הבא" שלו. וכשם שנת"ל שכאשר יהודי מתנהג ע"פ התורה ומצוותי נעשה בעה"ב על העוה"ז לבנותו כרצונו, כמו"כ הרי הוא בונה את העוה"ב. וזהו השכר דה"שונה הלכות" — שכר מצוה מצוה — "שהוא בן עולם הבא".

לד. וביאור הענין:

כאשר יהודי "שונה הלכות" כדי לידע איך להתנהג בעולם ("הליכות עולם לו") — הנה עי"ז הרי הוא מוסיף בעולם יותר מכמו שהוא מצד הבריאה ("שחו גבעות עולם").

וע"ד משנת"ל בהמאמר¹⁸⁸ שכאשר ישנה עלי' מלמטה למעלה, אזי נעשית אח"כ ההמשכה מלמעלה למטה.

ובאותיות פשוטים — שע"י עבודתם של ישראל בעולם הרי הם "מוסיפין כח בגבורה של מעלה"¹⁸⁹, וכדאיתא בגמרא במסכת שבת¹⁹⁰ שהקב"ה אמר למשה "הי' לך לעזרני, מיד אמר לו ועתה¹⁹¹ יגדל נא כח אדני", והיינו, שלאחרי ש"הקב"ה עוזרו"¹⁹² להתנהג בעניניו כרצונו של הקב"ה, עי"ז ש"שונה הלכות" כדי שיוכל להתנהג ע"פ תורה, הנה ע"י עבודתו למטה נעשה ענין של הגדלה למעלה — "יגדל נא כח אדני".

ובכללות יותר — הרי זוהי תכלית ירידת הנשמה למטה, שהיא צורך עלי', כי, כאשר "הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה"¹⁹³, הרי זה

(183) פל"ט (נב, ב).	(189) איכ"ר פ"א, לג.
(184) אבות פ"ד מ"ב.	(190) פט, א.
(185) ח"ב קסא, רע"ב.	(191) שלח יד, יז. וראה גם איכ"ר שם.
(186) ב"ר פצ"ח, ג.	(192) ראה סוכה נב, רע"ב. וש"נ.
(187) ראה תר"מ חכ"ו ריש ע' 192. וש"נ.	(193) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ר"פ
(188) פ"ד (לעיל ע' 253 ואילך).	האזינו. ובכ"מ.

בתוספת כח וחיות מחודשים לגמרי (כנ"ל בהמאמר¹⁹⁴ בענין "ותחלימיני והחייני"¹⁹⁵), באופן נעלה יותר מכמו שהיתה קודם הירידה, שזוהי כללות המעלה דבעל תשובה לגבי צדיק, שכן, צדיק שמעולם לא סר מהדרך הישרה, שהיא אצלו דרך רגילה והנהגה רגילה, הרי ה"געשמאָק" שיש לו הוא ללא התפעלות, "תמידים כסדרם"¹⁹⁶, עולם מסודר; משא"כ מי שהי' "בארץ צי' ועיף"¹⁹⁷, והתנתק משם ועשה תשובה ושב אל הקודש, אזי הטעם והתענוג שלו "בקודש" הם באופן אחר לגמרי.

וכמבואר בהמשך תרס"ו¹⁹⁸ כללות ענין תכלית ירידת הנשמה בגוף, ע"פ משל לבן מלך ששלחו אביו המלך למדינה רחוקה, שכן, בהיותו אצל אביו המלך לא יודעים עד כמה גדולים כשרונותיו ובאיזה אופן מנצל אותם, ודוקא כאשר נשלח למדינה רחוקה, ששם יש לו הזדמנות לעמוד בנסיונות כו', אזי גורם נחת רוח גדול ביותר לאביו המלך, וגם אצלו נעשה היוקר של המלך גדול יותר, שהרי תענוג תמידי אינו תענוג (כלשון המגיד¹⁹⁹). ודוגמתו בנוגע לנשמות ישראל, ש"כל ישראל בני מלכים הם"²⁰⁰ — שדוקא ע"י ירידת הנשמה מאיגרא רמה לבירא עמיקתא⁵⁰, לירד לעוה"ז ולהתלבש בגוף ונפש הבהמית, נעשית עלי' ביתר שאת וביתר עוז, בדוגמת מעלת בעלי-תשובה על צדיקים גמורים, עד כדי כך ש"מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמוריין יכולין לעמוד בו"²⁰¹.

לה. וענין זה (העילוי ד"הליכות עולם לו" לגבי "שחו גבעות עולם", שהוא בדוגמת מעלת בעלי-תשובה לגבי צדיקים) מודגש גם בסיום הש"ס במשנה — "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום, שנאמר ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום" — בהוספת שם הוי', "הוי' יברך את עמו בשלום", לגבי שם הוי' שנזכר לפני"ז, "הוי' עוז לעמו יתן".

ובהקדם דברי הגמרא במסכת ראש השנה²⁰² בענין הכפל דשם הוי', כמ"ש²⁰³ "הוי' הוי' א"ל רחום וחנון גו'" — דלכאורה, הרי הקב"ה הוא אחדות הפשוטה, ומה שייך לומר שם השם ב' פעמים? ועכצ"ל שישנם

---

194) פ"ו ואילך (לעיל ע' 255 ואילך).
 195) ישע"י לח, טז.
 196) נוסח תפלת מוסף.
 197) תהלים סג, ב.
 198) ראה המשך תרס"ו ס"ע שפ ואילך.
 199) ראה גם תר"מ חכ"ו ס"ע 130. וש"נ.
 200) לקו"א כג, סע"ג. מא, ב. אר"ת כז, נג, סע"ד. פד, ד. צו, רע"ד.
 201) שבת סז, א. וש"נ.
 202) ברכות לד, ב. רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.
 203) יז, ב.
 203) תשא לד, ו ובפרש"י.

שני מדריגות בשם הוי' — "אני הוא קודם שיחטא האדם, ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה".

והענין בזה:

בידיעת שם הוי', ידיעת אלקות, כמ"ש²⁰⁴ "דע את אלקי אביך",

— שזהו התענוג היותר גדול שיכולים להתברך בו, ובשביל זה כדאי ענין הגלות, עם כל יסורי הגלות וחבלי משיח, כמוכן ממ"ש הרמב"ם בהלכות תשובה²⁰⁴ ובהלכות מלכים²⁰⁵ שנתאוו ישראל וחכמיהם לימות המשיח (לא בשביל יעודים גשמיים, אלא) כדי שיהיו פנויין בתורה וחכמתה וירכו בחכמה, להוסיף באופן של הליכה מחיל אל חיל, עד למעמד ומצב ד"כמים לים מכסים²⁰⁶, בלימוד התורה, כולל ובמיוחד בהבנה והשגה באלקות, שזהו ענין פנימיות התורה, להגיע ולהתקשר עם "נותן התורה" —

ישנו אופן של ידיעת שם הוי' ע"י עבודת הצדיקים — שם הוי' הא', "אני הוא קודם שיחטא האדם", או בכללות יותר, ע"י עבודת הנשמה קודם שירדה למטה, שהיתה עומדת בדביקות באלקות, כמאמר הנביא "חי הוי' אלקי ישראל אשר עמדת לפניו"²⁰⁷; אבל, ההבנה וההשגה באלקות באופן זה מגעת רק היכן שמגיע בן המלך בהיותו בתמידות עם אביו המלך.

וישנו אופן של ידיעת שם הוי' ע"י עבודת בעלי-תשובה — שם הוי' הב', "אני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה", שע"ז מגיעים לדרגא כזו שאפילו צדיקים גמורים אין יכולים לעמוד שם.

וזהו החילוק בין "הוי' עוז לעמו יתן" ל"הוי' יברך את עמו בשלום":

"הוי' עוז לעמו יתן" — "אין עוז אלא תורה"²⁰⁸, דקאי על מתן תורה²⁰⁹, שאז היתה אצל בני"ה הבנה והשגה באלקות כמו בצדיקים, וכידוע שבמ"ת היו בני"ה במדריגת צדיקים, כמוכן מזה שלמדים בגמרא²¹⁰ דיני גירות מיצי"מ ומ"ת, כיון שאז היו בני"ה בבחי' "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי"²¹¹, שזהו מעמד ומצב של צדיקים. והיינו, שנתנית התורה

(208) שהש"ר פ"א, ד. פ"ב, ג. ועוד.

(209) זבחים קטז, סע"א.

(210) יבמות מו, א"ב. וש"נ.

(211) שם כב, א. וש"נ.

(204) ספ"ט.

(205) ספי"ב.

(206) ישעי' יא, ט.

(207) מלכים"א יז, א. ועוד. וראה לקו"ש

כ"ה ע' 147 הערה 53. וש"נ.

לבנ"י היתה לאחרי שהקב"ה העלה אותם למדריגת צדיקים, שזהו גם תוכן הענין ש"כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית"²¹², כפי שמבאר רבינו הזקן, בעל השמחה, בתו"א בסופו²¹³, שזהו"ע התגלות אהבה רבה.

ועי"ז יכול להיות גם הענין ד"הוי" יברך את עמו בשלום":

ענין השלום שייך רק כאשר יש שני צדדים הפכיים, שכן, כאשר ישנו רק צד אחד, אזי לא שייך לומר שיש אצלו ענין של שלום — שלום עם עצמו... דכיון שאין כאן שני צדדים, אין כאן טענות הפכיות, כי אם סברא ומסקנא אחת, כך שלא שייך לומר שישנו כאן ענין של שלום; ורק כאשר יש שני צדדים הפכיים, ובפרט כאשר ישנה מחלוקת מן הקצה אל הקצה, אזי שייך ענין השלום.

ולדוגמא: אצל הנשמה קודם שירדה למטה, בהיותה בעולם האחדות — לא שייך ענין של שלום, דכיון שמעולם לא הי' שם ענין של פירוד והתחלקות, כי אם תכלית הפשיטות, א"כ, מה שייך לעשות שלום, בה בשעה שלא קיימת אפשרות אחרת; ורק כאשר ישנם "שר של אש" ו"שר של מים"²¹⁴, ולמטה מזה, כאשר "זה וזה שופטן"²¹⁵, יצר טוב ויצר הרע — אזי יש צורך בענין השלום.

וזהו מה שנפעל ע"י נתינת התורה למטה — שעל ידה פועלים שלום ב"רשות הרבים" שבעולם לעשות ממנו "רשות היחיד" ל"יחידו של עולם"²¹⁶.

ועז"נ "הוי" יברך את עמו בשלום" בהוספה על מש"נ לפנ"ז "הוי" עוז לעמו יתן" — כי, כדי לפעול ענין של שלום יש צורך בהתגלות דרגא נעלית יותר באלקות, שלכן בכחה לפעול ענין של ביטול אפילו בדרגות נמוכות ביותר, שעז"ז יהי' שם ענין של שלום.

וכידוע הדוגמא והמשל בזה, שכאשר שני שרים חולקים זה עם זה, הנה כיון ש"שר" יש לו שייכות והבנה במעלת המלך, אזי מספיק רק זכרון אפס קצוהו ממעלת המלך, לפעול על השרים להפסיק מחלוקתם, כיון שמתבטלים ממציאותם מיד כשמזכירים שם המלך; משא"כ כאשר מדובר אודות איש פשוט, איש כפרי, בן כפר, שמעולם לא ראה את המלך — הנה כאשר יספרו לו אודות עניני המלך, הרי כיון שאין לו הבנה והשגה בזה, לא יפעל הדבר אצלו מאומה, וימשיך להתנהג כמו לפני

(215) ברכות סא, ב.

(216) ראה תניא ספ"ג. ובכ"מ.

(212) שבת פח, א. וש"נ.

(213) מג"א צח, סע"ד.

(214) ראה לקו"ש חכ"ה ע' 260. וש"נ.

וסיפרו לו אודות גדלות המלך, אבל, כאשר יבוא המלך בכל עצמותו ומהותו ויקר תפארת גדולתו, אזי גם הכפרי יתבטל ממציאיותו, כך, שגם אצלו יהי ענין השלום.

ודוגמתו בנמשל — ענין השלום שנעשה ע"י שם הוי' הב', "הוי' יברך את עמו בשלום", שזהו ענין נעלה יותר מאשר שם הוי' הא', "הוי' עוז לעמו יתן".

ועפ"ז יש לבאר הטעם שבמאמר "לא מצא הקב"ה כלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום" שבסיום הש"ס הובא גם חציו הראשון של הפסוק, "הוי' עוז לעמו יתן", אף שלכאורה נוגע רק חציו השני של הפסוק, "הוי' יברך את עמו בשלום" — כי, אילו היו מביאים רק את חציו השני של הפסוק, "שנאמר הוי' יברך את עמו בשלום", ללא חציו הראשון, "הוי' עוז לעמו יתן", לא היו יודעים אודות ב' הדרגות בהשגת אלקות (כ"פ הוי'), ושענין השלום נעשה דוקא ע"י הדרגא היותר נעלית באלקות.

וזוהי ברכתו של הקב"ה (ש"מצא . . כלי מחזיק ברכה לישראל") — שרוצה ליתן ונותן לבני את כל הענינים, היינו, לא רק מדריגת הצדיקים, אלא גם מדריגת בעלי תשובה, שזהו מ"ש²¹⁷ "שלום שלום לרחוק ולקרוב", "לרחוק שנעשה קרוב"²¹⁸, וזהו אמיתית הענין ש"ה' יברך את עמו בשלום", שתהי' הן מעלת הצדיקים והן מעלת בעלי-תשובה, כפי שיהי' לעתיד לבוא, ש"משיח אתא לאתבא צדיקיא בתיובתא"²¹⁹.

לו. וזהו¹⁷⁹ גם ב' הענינים בשם הוי' שבקריאת שמע, "הוי' אלקינו הוי' אחד" — שהחילוק בין ב' שמות הוי' אלו הוא ע"ד החילוק שבין "אני הוא קודם שיחטא האדם" ל"אני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה":

"הוי' אלקינו" — הוא שם הוי' כפי שהוא קודם בריאת העולם, שאין עדיין מציאות של ז' רקיעים וארץ וד' רוחות השמים, אבל ישנו כבר הענין ד' במי נמלך בנשמותיהם של צדיקים²²⁰, וזהו "הוי' אלקינו", שם הוי' כפי שקשור עם נש"י.

ואח"כ היא ההמשכה למטה יותר — שיומשך מ"הוי' אלקינו", אלקי ישראל, להיות "מלך העולם" — שזהו ע"י "הוי' אחד", כמ"ש

(219) ראה זח"ג קנג, ב. לקו"ת דרושי שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. ובכ"מ.
(220) ב"ר פ"ח, ז. רות רבה פ"ב, ג.

(217) ישעי' נז, יט.
(218) ראה ברכות לד, ב.

הסמ"ק²²¹ שאות ח' רומזת על ז' רקיעים והארץ, ואות ד' רומזת על ד' רוחות העולם, ובהם צריכים להמשיך את האל"ף, שרומז על אלופו של עולם.

ומובן, שדרגת האלקות הקשורה עם נש"י ("הוי" אלקיננו") היא באופן עמוק יותר ובגלוי יותר מאשר דרגת האלקות כפי שנמשכת להיות "מלך העולם" ("הוי" אחד"), "עולם" מלשון העולם²²² (והסתר), היינו, שהאלקות אינו באופן גלוי כמו אצל נש"י, שהרי בנוגע לנש"י ידוע הפתגם של רבינו הזקן²²³, בעל השמחה, שיהודי אינו רוצה ואינו יכול להיות נפרד מאלקות, ואילו בנוגע לעולם אמרו רז"ל²²⁴ "כתוב" ("נעשה" לשון רבים²²⁵) והרוצה לטעות יטעה", והיינו, שבעולם יכול להיות הרצון לטעות, דאף שיודע שאין זה האמת, מ"מ רוצה לטעות כדי שיוכל למלא תאוותו, וכמ"ש²²⁶ "אולת אדם תסלף דרכו".

אמנם, תכלית הכוונה היא בהענין ד"הוי" אחד" דוקא, שגם בז' הרקיעים וארץ וד' רוחות העולם, ששם יש מקום לטעות כו', יומשך ויתגלה הענין ד"הוי" אחד".

לז. וזהו גם הטעם שהתחלת הש"ס היא "מאימתי קורין את שמע בערבין", ק"ש של ערבית דוקא, ולא ק"ש של שחרית:

הגמרא מסבירה אמנם "מאי שנא דתני בערבית ברישא, ליתני בשחרית ברישא", כיון ד"לילף מברייתו של עולם, דכתיב ויהי ערב ויהי בוקר".

אבל עדיין אינו מובן:

מצד מציאות העולם — ישנה לכל לראש מציאות העולם, ואח"כ צריך להיות "שאו מרום עיניכם"²²⁷, ואז יודעים שישנה מציאות של אור; אבל כאשר ההתחלה היא מענין של מצוה — הנה לכל לראש ישנו ענין המצוה, ואח"כ מתלבשת המצוה בדבר גשמי.

ובנדוד"ד: כיון שהענין דק"ש הוא היפך מציאות העולם ("ניט וועלט"), א"כ, צריך להיות ענין האור תחילה?!

תקמו (נעתק ב"היום יום" כא סיון). ועוד.
 (224) ב"ר פ"ח, ח.
 (225) בראשית א, כו ובפרש"י.
 (226) משלי יט, ג. וראה המשך מים רבים תרל"ו בתחלתו.
 (227) ישעי' מ, כו.

(221) הובא בב"י או"ח סס"א. שו"ע ואדה"ז שם ס"ו. לקו"ת תזריע כג, ג. וראה ברכות יג, ב.
 (222) ראה לקו"ת שלח לו, ד. ובכ"מ.
 (223) אג"ק אדמו"ר מוהרי"צ ח"ד ע' שפד (נעתק ב"היום יום" כה תמוז). שם ע'
 (224) תלמוד בבלי, סנהדרין פ"ג הל' א'.

אך הענין הוא — שתכלית הכוונה היא לפעול לא רק "בשחרית", במעמד ומצב של אור, שאז נקל יותר להגיע אל האמת, אלא שגם "בערבית", במעמד ומצב של חושך, יכריז יהודי "הוי' אלקינו הוי' אחד".

לח. ויש להוסיף ולבאר הטעם שהתחלת הש"ס היא במצות קריאת

שמע:

ידוע מ"ש ר' ישעי' מטראני²²⁸: "ראשית חכמה יראת ה'²²⁹, על כן ה' סדר רבותינו הקדושים להתחיל סדר המשנה ביחודו של הקב"ה כו".

אבל עדיין אינו מובן:

מלבד המצוה לקרות שמע בדיבור, ישנה גם המצוה שבמחשבה — "ליחדו", כמ"ש הרמב"ם בריש הל' יסודי התורה²³⁰ ש"ידיעת דבר זה (ש"אלקה זה אחד הוא כו") מצות עשה שנאמר ה' אלקינו ה' אחד" (ומובן שחיוב המצוה אינו האמירה בדיבור, כי אם ידיעת הענין, "וידעת היום והשבות אל לבבך"²³¹, שזהו ענין שבמחשבה).

ומצד הסדר שמחשבה קודמת לדיבור — יש להקדים המצוה שבמחשבה, "ליחדו", לפני המצוה דקריאת שמע בדיבור.

וכפרט שבמצות ק"ש שבדיבור גופא ישנו גם ענין המחשבה — שבזה חלוק הפסוק הראשון דק"ש [שזהו העיקר דק"ש, כדברי הגמרא²³² "שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, זו ק"ש של ר' יהודה הנשיא", ש"בשעה שמעביר ידיו על פניו מקבל עליו עול מלכות שמים"] וברכה ראשונה דשמונה עשרה, ברכת אבות, מכל שאר התפלה כולה, שאם לא כיון לכו, לא יצא י"ח²³³, והיינו, שמוכרח להיות גם ענין המחשבה.

וא"כ, נשאלת השאלה: מדוע התחלת הש"ס היא "מאימתי קורין את שמע", שזוהי המצוה שבדיבור דוקא, ולא המצוה שבמחשבה?

והביאור בזה:

אמרו רז"ל²³⁴ "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", והיינו, שרצונו של הקב"ה לזכות את כל אחד מישראל

(231) ואתחנן ד, לט.

(232) ברכות יג, ב.

(233) ראה שו"ע אדה"ז או"ח ס"ס סה

(בק"ש) רסק"א (בשמו"ע). וש"נ.

(234) מכות כג, רע"ב (במשנה).

(228) פסקי ריא"ז לברכות בתחלתם

(הועתק גם בהגהה בהקדמת פיהמ"ש

להרמב"ם). וראה גם מאירי בפתיחתו (קרוב

לסופה) ובריש מס' ברכות.

(229) תהלים קיא, יו"ד.

(230) פ"א ה"ז.

בהשייכות לתומ"צ, כך, שגם מי שאינו שייך לענינים של מדריגות כו', תהי' לו שייכות לאיזה ענין של תומ"צ ויהדות.

וזוהי גם מעלת ענין העשי' — "המעשה הוא העיקר"¹³², כמבואר בארוכה בספרי חקירה של חוקרי ישראל (בספר העיקרים²³⁵ ובכ"מ), וכן הוא בפנימיות הענין, כמבואר בתורת החסידות הענין דעשי' לעילא²³⁶ — שע"י ענינים של עשי' מגיעים למטה מטה ביותר, כיון שיכולים לדרוש זאת מכל בני", שהרי הכל שייכים לזה.

כאשר מדובר אודות ענין של כוונה — ישנו מי שאינו מסוגל לכוין גם אם ירצה, כיון שאין לו במוחו את ה"כלים" הדרושים לכך; אבל בנוגע לעשי' בפועל — כיון שיש לו גוף בעל רמ"ח אברים ושס"ה גידים, ביכלתו לקיים כל רמ"ח מצוות עשה שכנגד רמ"ח אברים, ולהזהר בשמירת כל שס"ה מצוות לא תעשה שכנגד שס"ה גידים²³⁷; כל אחד מישראל יכול להניח תפילין, גם אם אינו מבין את פירוש המלות של ברכת התפילין, או אפילו אינו יודע את הכוונה שבמצות תפילין.

כדי לקיים את המצוה "ליחדו" — צריך שתהי' איזו הבנה והשגה באלקות, לשלול ענין של שניות כו'. אמנם, גם קודם שיש לו שייכות להבנה והשגה, ברגע הראשון שנעשה מחוייב במצוות, צריך כבר לקרות את שמע, אף שעדיין לא הגיע להבנה והשגה שיוכל לקיים המצוה "ליחדו".

ולכן, אע"פ שבסדר ההשתלשלות מלמעלה למטה באה תחילה המחשבה ואח"כ בא הדיבור, מ"מ, התחלת הש"ס היא בהמצוה שבדיבור דוקא, "קורין את שמע", כיון שזהו ענין של עשי' בפועל, "עקימת שפתיו הוי מעשה"²³⁸, ששייך לכל אחד מישראל.

וזוהו ענין עשי' לעילא, שעל ידו מגיעים למעלה יותר אפילו משם הוי' הא', "הוי' אלקינו", שזהו בחי' "אנכי" שלפני "הוי' אלקיך", "דלא אתרמיז בשום אות וקוצא כלל"²³⁹:

בהמצוה "ליחדו" — הרי יש קס"ד על ענין של שניות כו', ולכן יש צורך להבהיר ש"אלקה זה אחד הוא ואינו שנים כו'", ואין אחדות כאחדותו ית'.

(237) ראה זח"א קע, ב.

(238) סנהדרין סה, א. וש"נ.

(239) ראה לקו"ת פינחס פ, ב. ובכ"מ.

(235) ראה מאמר ג' פ"ה. שם פכ"ה.

(236) זהו ח"ג קת, רע"ב. ח"א קטו, א

(הובא בלקו"ת פינחס עח, ב).

אך ישנו ענין נעלה יותר — פשיטות העצמות, ששם לא שייך קס"ד על ענין של שניות כו'.

וענין זה לוקחים ע"י עשי' בפועל דוקא, שזוהי המעלה ד"קורין את שמע", בדיבור, "עקימת שפתיו הוי מעשה", לגבי המצוה "ליחדו" שבמחשבה.

לט. וזוהי גם מעלת ההלכות שבתורה — "כל השונה הלכות כו'":

יש חלקים בתורה שענינם הוא הבנה והשגה, כמו השקו"ט ופלפולא דאורייתא, וכמו"כ יש חלק בתורה הנקרא אגדה של תורה, אגדה מלשון המשכה, שמושכת את הלב²⁴⁰; ולעומת זאת ישנו חלק ההלכה שבתורה, הלכות פסוקות בנוגע למעשה בפועל — הלכה "יבשה" ("א טרוקענע הלכה"), ללא פלפול בהבנה והשגה, וללא משיכת הלב כמו בלימוד האגדה.

אך דוקא בהלכות התורה — הלכות פסוקות, כמו "הלכה למשה מסיני" (כמובא בפירוש רש"י) שלא שייך בה מחלוקת²⁴¹, ענין של שניות ופירוד כו' — מתגלה הרצון הפשוט שלמעלה, כמבואר בארוכה באגה"ק²⁴².

ולכן, דוקא "השונה הלכות", הלכות פסוקות שאין בהם הבנה והשגה כמו בפלפולא דאורייתא, ולא משיכת הלב כמו באגדה שבתורה, ודוקא כאשר "שונה הלכות בכל יום", ללא נפק"מ אם הוא יום חול או שבת ויו"ט, אזי "מובטח לו שהוא בן עולם הבא", היינו, שמקבל לא רק את העולם הראשון ("שחו גבעות עולם"), אלא גם את העולם השני ("הליכות עולם לו"), ע"ד המדובר לעיל (בהמאמר²⁴³) בפירוש הכתוב²⁴⁴ "ברוך הוי' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם", שמקבל את כל העולמות.

מ. ויש להוסיף ולקשר סיום והתחלת הש"ס עם סיום והתחלת ספר התניא:

כללות הקישור של סיום הש"ס במשנה ובגמרא והתחלת הש"ס הוא — שיש בהם ענינים כפולים: הכפל דשם הוי' (בסיום הש"ס במשנה

הלכה למשה מסיני ס"ב (כרך ט ע' שע). וש"נ.

(242) סכ"ט.

(243) פ"ד (לעיל ע' 252 ואילך).

(244) תהלים קו, מח.

(240) ראה שבת פז, סע"א. וש"נ. מכילתא

בשלה טז, לא.

(241) ראה הקדמת הרמב"ם לפיהמ"ש

ד"ה וכאשר מת יהושע). אנציק' תלמודית ערך

— "הוי' עוז לעמו יתן הוי' יברך את עמו בשלום", ובענין דק"ש שבהתחלת הש"ס — "הוי' אלקינו הוי' אחד", והכפל שבענין העולמות (בסיום הש"ס בגמרא — "שחו גבעות עולם הליכות עולם לו").

ונקודת הענין — שישנו שם הוי' דלעילא שנמשך בעלמא דאתכסייא, עולם הבא, וישנו שם הוי' דלתתא שנמשך בעלמא דאתגלייא, עולם הזה,

והמשכה זו נעשית ע"י העבודה דק"ש שכוללת את כל המצוות כולם (כמובן מדברי המשנה²⁴⁵: "למה קדמה פרשת שמע ליהי' אם שמוע, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה ואח"כ מקבל עליו עול מצות"), שע"ז ממשיכים הן "הוי' אלקינו" והן "הוי' אחד",

והכח לזה הוא עי"ז ש"הוי' עוז לעמו יתן", שהו"ע התורה, היינו, שבכל מקום הולך יהודי עם התורה, ועי"ז "הוי' יברך את עמו בשלום", ועי' ברכתו של הקב"ה פועל יהודי שלום בכל מקום, מלמעלה למטה ומלמטה למעלה.

ועד"ז בסיום והתחלת התניא:

בסיום התניא (באגה"ק) מדובר אודות ענין השבת, וידוע שיש בו שני ענינים: (א) "ויכולו השמים והארץ גו'"²⁴⁶, שהו"ע העלי' מלמטה למעלה, (ב) "וקראת לשבת עונג"²⁴⁷, שהו"ע המשכת התענוג מלמעלה למטה. וכפי שמסיים בתניא שיש בשבת בחי' זכור (מלמעלה למטה²⁴⁸), ובחי' שמור (מלמטה למעלה²⁴⁸), שהם שני הקוין ד"סור מרע ועשה טוב", כפי שמתאחדים יחד באופן של שלום.

ועד"ז בהתחלת התניא — "משביעין אותו תהי צדיק ואל תהי רשע"²⁴⁹, שיש בזה שני הקוין: "תהי צדיק" — "עשה טוב", "ואל תהי רשע" — "סור מרע".

והנתינת כח על זה היא עי"ז ש"משביעין אותו", כמבואר בארוכה בכמה מאמרים²⁴⁹ שכשם שהשבועה נותנת כחות נוספים שיוכלו לעמוד בכל הנסיונות, כך גם הענין ד"משביעין אותו" הוא המשכת תוספת כח ממקור ועצם הנשמה כדי שיוכל לקיים את השבועה "תהי צדיק ואל תהי רשע",

(245) ברכות רפ"ב (יג, א).

ובכ"מ.

(246) בראשית ב, א.

(249) ראה "מ"מ, הגהות והערות קצרות"

(247) ישעי' נח, יג.

ב"לקוטי פירושים" שם (ס"ע יט ואילך).

(248) ראה תו"א יתרו עא, סע"ג ואילך. וש"נ.

והיינו, שזוהי המשכה מבחי' שלמעלה מעלה מהעולם — בחי' "בי נשבעתי"²⁵⁰, וכדברי הגמרא במסכת שבועות²⁵¹ בנוגע לגודל מעלת השבועה, "שכל העולם כולו נזדעזע בשעה שאמר הקב"ה לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא",

ומשם הרי זה נמשך עד ל"הליכות עולם", החל מהעולם כפי שהוא בתורה, ועד לעולם כפשוטו, עוה"ז התחתון, על מנת לעשות ממנו דירה לו יתברך.

* * *

מא. בשיחת י"ט כסלו הנ"ל²⁵², סיים כ"ק מו"ח אדמו"ר בסיפור ע"ד קריאת שמה של ישיבת "תומכי תמימים" (לאחר התייסדותה בט"ו אלול) ע"י אביו, אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, בעת ההקפות בשמחת-תורה. וצריך להבין: מהו הטעם שכ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר ענין זה ב"ט כסלו (ואח"כ גם רשם והדפיס את הדברים) — דלכאורה אינו מובן קשר הענינים?

אך ישנו סיפור נוסף שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר²⁵³, שהצ"צ אמר, שי"ט כסלו הוא בדוגמת שמח"ת — שמח"ת של פנימיות התורה.

ועפ"ז יש לומר בדרך-אפשר בקישור הענינים, שהמדובר ב"ט כסלו (שמח"ת של פנימיות התורה) אודות קריאת שם ישיבת תומכי תמימים בשמח"ת, הוא מצד השייכות המיוחדת של ישיבת תומכי תמימים לפנימיות התורה.

מב. והענין בזה:

מבואר בארוכה בקונטרס עץ החיים²⁵⁴, שענינה של ישיבת תומכי תמימים הוא — בשביל שיהי' לימוד החסידות, והעיקר — גדול תלמוד שמביא לידי מעשה¹¹⁹ — ההדרכה וההנהגה בדרכי החסידות.

וזוהו היסוד של ישיבת תומכי תמימים — שכשם שישנו סדר הלימוד בנגלה דתורה, כך יהי' גם סדר הלימוד בפנימיות התורה כפי שנתבארה בתורת החסידות.

253) ראה שיחת י"ט כסלו תש"ד ס"ב (סה"ש תש"ד ע' 49 ואילך). וראה גם שיחת י"ט כסלו תשי"ט ס"י (תו"מ חכ"ד ע' 259).
254) פכ"ב ואילך.

250) וירא כב, טז. ישע"י מה, כג.

251) לט, א.

252) ליל א' י"ט כסלו תרצ"ג בסופה

(לקו"ד ח"א ל, ב).

— גם לפני התייסדות ישיבת תומכי תמימים היו ישיבות שבהם למדו קבלה, כידוע אודות ישיבת המקובלים, ועד לה"חברייא" שלמדו אצל האריז"ל, אבל ענין זה הי' רק ליחידי סגולה, ועם כו"כ הגבלות, שבזה הי' חלוק לימוד הקבלה מלימוד הנגלה אפילו אצל ה"חברייא"; והחידוש של ישיבת תומכי תמימים הוא — שלימוד פנימיות התורה נעשה חלק מסדר הלימוד בישיבה, ובאופן של התאחדות שני הענינים דנגלה וחסידות ביחד, והיינו, שכאשר לומד נגלה, אזי ניכר בהחיות וההתלהבות שלפנ"ז למד חסידות, וכאשר לומד חסידות, ניכר שיש לו יד ושם בים התלמוד כפשוטו.

יש לומר, שענין זה מרומז גם בשם "תמים", שיש בו שני פירושים: (א) דבר אחד שלם, (ב) מלשון "תמתי, תאומתי"²⁵⁵, "התם ומתמם"²⁵⁶, היינו, שישנם שני דברים שבתחלה היו נראים נפרדים זמ"ז, ויכולים להיות זה ללא זה, ואעפ"כ נעשית התאחדות ביניהם באופן שאחד משלים את השני, כמו שני חלקים של דבר אחד, שכל אחד מהם אינו יכול להתקיים ללא זולתו, כיון שמשלימים זה את זה, ובלשון הכתוב²⁵⁷: "ויהיו תואמים מלמטה ויחדיו יהיו תמים על ראשו" (מלמעלה).

מג. וזהו גם ענינו של י"ט כסלו — שאז הי' הנצחון של לימוד תורת החסידות שיהי' בגלוי ובהבנה והשגה, ומאז נעשה באופן שהולך ומתפשט והולך ומתרחב לאורך ולרוחב ולעומק,

ועד כדי כך — כמבואר בשיחה הנ"ל²⁵⁸ — שאפילו אלו שפעם לא היו מרוצים או גם התנגדו לתורת החסידות, מצטערים עתה אם מזכירים להם שפעם עמדו בתנועה כזו, כיון שעתה נמצאים הם בעולם האמת, ויודעים את האמת כפי שהוא, ולכן, כאשר מזכירים להם הנהגתם בעבר, ובפרט אם על סמך זה רוצים גם עתה לאחוז אפילו בקצה ושמך מההתנגדות או העדר שביעת הרצון ההיא — הרי זה ענין שמונע מהם להגיע אל ה"מקום" שחפצים להגיע אליו, בידעם את האמת לאמיתתו, שכל החששות וכו' וכו' לא הי' להם שום יסוד; זהו ענין שכולו הוא פנימיות התורה, אלא כפי שנדרש שיהי' בגלוי.

(כ"ק אדמו"ר שליט"א אמר בבת-שחוק): בכלל אין זה ענין

(258) ליל ב' כ' כסלו תרצ"ג ס"כ (שם מו,

א). וראה גם שיחת י"ט כסלו תשי"ב סט"ז (תו"מ ח"ד ע' 192).

(255) שהש"ר פ"ה, ב.

(256) פיוט "וכל מאמינים" בתפלת ימים

הנוראים.

(257) תרומה כו, כד.

להזכיר ב"ט כסלו את הגאון מוילנא, אבל בכל אופן, בפירושו למשלי²⁵⁹ כותב הגאון מוילנא, שאי אפשר לכוין ולפסוק דין בנגלה דתורה לאמיתתו, ללא ידיעה בפנימיות התורה!

מדוע ההעלם וההסתר גדול כל כך, שחסידי ליובאוויטש יודעים זאת, וישנם אחרים שמעלימים עין מזה — אינני יודע; שאלה זו צריכים להפנות אליהם, ומסתמא יבוא הזמן שגם העלם והסתר זה יתבטל.

ובכל אופן — ניתי ספר וניחזי דבר מפורש שחור ע"ג לכן, שנכתב ע"י הגאון מוילנא, ונדפס ע"י תלמידיו.

ויסוד הדברים — שהתורה היא "תורה אחת" (תורה אחת לכולנו), ואי אפשר בלאה"כ, ובפרט ע"פ דרשת חז"ל במסכת סנהדרין¹⁶⁷ "וה' עמו, שהלכה כמותו בכל מקום", כמבואר בארוכה בהמשך תרס"ו²⁶⁰, במאמרי אדמו"ר מהר"ש²⁶¹, ועוד מאמרים לעילא ולעילא בקודש²⁶² — עד כמה נוגע הענין דפנימיות התורה כדי לכוין ההלכה לאמיתתה.

מד. ומעצמו מובן, שכיון שדורשים שהענין של הפצת המעיינות חוצה יהי' באופן דהולך ומתפשט והולך ומוסיף — הרי לכל לראש צריך להיות כך בעניני ישיבות תומכי תמימים.

— מדוע המצב אינו כן, הרי זה נושא עדין... ואין כאן המקום לדון בזה, אבל בכל אופן, יש לקוות שהמצב ישתנה. —

וכמדובר במאמר²⁶³ (על יסוד המאמר של אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע²⁶⁴, ומאמרים שלפנ"ז²⁶⁵), שצריך להיות "הרחיבי מקום אהלך"²⁶⁶, ועד שיהי' "פרזות תשב ירושלים"²⁶⁷, דאף שגם אז תהי' חומה, כמ"ש²⁶⁸ "ואני אהי' לה גוי חומת אש", הרי זו חומה כזו שאינה בסתירה לכך ש"פרזות תשב", ללא הגבלה כלל.

ועד"ז בנדו"ד: כיון שנמצאים בעולם, צריכה ה"ישיבה" ארבע כתלים, גג מלמעלה ורצפה מלמטה, כך, שלכאורה ישנם מדידות

(263) פ"ב (לעיל ע' 250).
 (264) סה"מ תרע"ח ע' קכו.
 (265) ראה בהנסמן בהמאמר שם הערה 20.
 (266) ישע"י נד, ב.
 (267) זכרי' ב, ח.
 (268) שם, ט.

(259) ב, ט, ד, כב, ה, יח, ז, יב. וראה גם תר"מ ח"ל ע' 117. וש"נ.
 (260) ע' תכט ואילך.
 (261) סה"מ תרכ"ז ע' רעו ואילך (בהוצאה החדשה — ס"ע ש ואילך).
 (262) מאמרי אדה"ז הקצרים ע' שכו ואילך. אוה"ת יתרו ע' תתצג ואילך.

והגבלות; אבל במדידות והגבלות אלו יכול להיות מעמד ומצב ש"פרזות תשב ירושלים", ולכלל הפחות — "הרחיבי מקום אהלך".

מה. וכיון שעכשיו היתה התחלה — שניתוסף עוד מקום פנוי, מגרש, שעליו יכולים לבנות בנין, והרי "בנין" יכול להיות כמו ה"עמפאיער-בילדינג", למעלה ממאה קומות, ואם לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה²⁶⁹ — יכולים להקים בנין באופן ד"הרחיבי מקום אהלך", וזו תהי' הכנה קרובה ל"פרזות תשב ירושלים".

ישנם כאלו שהולכים וחושבים מנין ישיגו כסף עבור מגרש זה. — ובכן: נמצאים כאן הרבה יהודים, בלי עין הרע, והם ימסרו ליהודים נוספים, "חברך חברא אית ליי"²⁷⁰, ומסתמא יבטלו העלם והסתר זה.

ויעזור השי"ת שממגרש זה יבואו למעמד ומצב ד"הרחיבי מקום אהלך", שיתוסף באורך ורוחב למטה, ובמילא יתוסף בעומק וגובה למעלה,

והעיקר — מה שתלוי בתלמידים, שיהי' "הרחיבי מקום אהלך" ו"פרזות תשב ירושלים" בנוגע להלימוד שלהם, הן בנגלה והן בחסידות. והאמת היא, שאילו היו התלמידים מתמסרים ללימוד ("ווען זיי וואָלטן זיך גענומען פֿאַרן לערנען") כדבעי, אזי בדרך ממילא היתה נעשית התרחבות בענינים הגשמיים אפילו בלי רצון ("ניט וועלנדיקער-הייט"), וע"ד מ"ש בגמרא²⁷¹ "מה צבי זה אין עורו מחזיק את בשרו אף ארץ ישראל בזמן שיושבין עלי' רווחא", והיינו, שכאשר ניתוסף בבשר, אזי אין ברירה ל"עור" ומוכרח להתרחב.

— לדרוש מהתלמיד שיעמיד עוד תלמיד, הרי זה דבר קשה שלוקח זמן עד שיפעל עליו; אבל במה שתלוי בו, הרי ביכלתו לעשות מעצמו "ששים ריבוא מישראל": ידוע שבכל ענין בתורה יש ששים ריבוא פירושים בדרך הפשט, ששים ריבוא פירושים בדרך הרמז, ששים ריבוא פירושים בדרך הדרוש וששים ריבוא פירושים בדרך הסוד (כדאיתא בכתבי האריז"ל²⁷²), וכל אחד מששים ריבוא בני"י יש לו שייכות לא' מששים ריבוא פירושים אלו. וע"פ מארז"ל²⁷³ "זכה צדיק נטל חלקו וחלק חבירו כו'", הרי אם רק יפעל בעצמו להיות במעמד ומצב ד"זכה",

בשער רוה"ק בענין היחודים על קברי צדיקים
הקדמה ג (קח, ב). לקוטי מהרח"ו שבסוף
שער מאמרי רז"ל להאריז"ל.

(273) חגיגה טו, א.

(269) ראה מכות בסופה.

(270) כתובות קט, רע"ב. וש"נ.

(271) גיטין נו, א.

(272) שער הגלגולים הקדמה יז. וכ"כ

אזי יכול לזכות (נוסף על חלקו בתורה) גם בחלקו של חברו, ועד שיהיו אצלו כל ששים ריבוא הפירושים שבתורה, הן בנגלה והן בחסידות!
ונמצא, שלאמיתו של דבר, תלוי בהתלמידים כל המניעה והעלם והסתר, שכן, אילו הי' ניתוסף אצלם בבשרא דאורייתא, בנגלה ובחסידות, הי' בדרך במילא ניתוסף בה"עור".

אמנם, הבעלי־בתיים אינם צריכים לדעת מכל זה; עליהם ליתן את הכסף שיוכל להיות "הרחיבי מקום אהלך" בה"עור", ומסתמא גם התלמידים יעשו את התלוי בהם.

ועד שע"י ישיבת תומכי תמימים יושלם הענין די"ט כסלו — הפצת המעיינות באופן שיגיע גם "חוצה", שזהו גם תוכן הענין ד"פרזות תשב ירושלים", שיהי' בביאת מלכא משיחא בקרוב ממש.

* * *

מו. בהמשך להמדובר לעיל (סי"ט) אודות ט"ו השנים שלמדו האבות התורה ביחד ט"ו שעות בכל יום, ביחס לכללות עבודתם בשאר שעות היום, שאז העבודה היא באופן ש"בכל דרכיך דעהו"¹¹⁰ — הנה כללות החילוק בין העבודה דלימוד התורה לעבודה ד"בכל דרכיך דעהו" הוא גם החילוק שבין אנשים לנשים:

החיוב דלימוד התורה הוא אצל אנשים דוקא; ואילו החיוב ד"בכל דרכיך דעהו" הוא הן אצל אנשים והן אצל נשים, ואדרבה, ע"פ מארז"ל²⁷⁴ "כתיב²⁷⁵ אעשה לו עזר, במה אשה עוזרתו לאדם. . . אדם מביא חטים חטים כוסס (בתמי). . . נמצאת (האשה) מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו", מובן, שהחיוב ד"בכל דרכיך דעהו" שקשור עם עניני העולם, שייך לעקרת־הבית יותר מאשר לבעל.

כלומר: ענינו של הבעל הוא — תורה, מלשון הוראה²⁷⁶, להורות כיצד צריכה להיות ההנהגה; אבל לאחריו כן, כשצריכים לקיים זאת בפועל — בנוגע לחינוך הבנים והבנות ובעיקר בתחלת חינוכם, וכן בנוגע לכללות עמידת הבית ("דער שטעל פון הויז"), בנוגע לכשרות המאכלים, בנוגע לטהרת המשפחה, ובנוגע לכל הענינים העיקריים שבהם תלוי בית יהודי — הרי זה נעשה ע"י עקרת־הבית.

276) ראה רד"ק תהלים יט, ח. גו"א ר"פ בראשית (בשם הרד"ק). זח"ג נג, ב. ועוד.

274) יבמות סג, א.
275) בראשית ב, יח.

וע"פ המדובר לעיל (סל"ח) במעלת המעשה, המעשה הוא העיקר, ועשי' לעילא — הרי ענין זה מגיע למעלה יותר מאשר לימוד התורה. וזהו גם מה שמצינו בגמרא במסכת מו"ק²⁷⁷, שאף שנאמר²⁷⁸ "כל חפצים לא ישוו בה", ש"אפילו חפצי שמים לא ישוו בה" ("אפילו כל מצוותי של תורה אינן שוות לדבר א' מן התורה"²⁷⁹), מ"מ, "במצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים", נדחה לימוד התורה מפני קיום המצוה, והיינו, שלא זו בלבד שקיום המצוה אינו למטה במדריגה מלימוד התורה, ולא רק ששוה ללימוד התורה, אלא עוד זאת, שקיום המצוה דוחה לימוד התורה.

ולדוגמא: כאשר צריכים להעמיד את הבית הפרטי שיהי' מיוסד על יסודי התורה והמצוה, הרי זה מצוה שאי אפשר לעשותה ע"י אחרים: מישוהו אחר לא יכול לעשות זאת ולסייע בזה, הוא לא ידע מה לעשות, מה צריך לתקן, איך יכולים לתקן, ואיך יכולים לבנות; ענין זה צריך לעשות הוא בעצמו, ובעיקר — היא (עקרת הבית) בעצמה, שזהו ענין המצוות שלמעלה גם מתורה.

וע"ד משנת"ל במאמר²⁸⁰ בענין ספירת המלכות, ש"לאו איהי מאנא לגבי' כו' אלא עטרה על רישי'²⁸¹, וזהו גם שלעתיד לבוא יהי' הענין ד"נקבה תסובב גבר"²⁸², וזהו גם מ"ש בכתבי האריז"ל²⁸³ שלעתיד לבוא יהי' "מעשה גדול".

וכיון שכל הענינים דלעתיד לבוא מתגלים ע"י ההכנה והעשי' בזה במשך זמן הגלות²⁸⁴ — הנה גם בענין זה ישנה ההוראה הכללית בגמרא מסכת חולין²⁸⁵ שהאדם צריך לכבד את אשתו "יותר ממה שיש לו": לכאורה אינו מובן: מדוע צריך לכבדה כל כך — "יותר ממה שיש לו"?!

ועכצ"ל, שכיון שהתורה דורשת שצריך לכבדה יותר ממה שיש לו, בודאי נגיע לה כבוד זה, דאל"כ, לא היתה התורה מחייבת את הבעל להתייגע ולהשיג יותר ממה שיש לו, אלא בודאי מגיע לה, ויתכן שכל מה

(277) ט, ריש ע"ב (ובפרש"י).
 (278) משלי ח, יא.
 (279) ירושלמי פאה פ"א ה"א (ג, ב).
 (280) פ"ג (לעיל ע' 251).
 (281) זח"ב קנח, א (ברע"מ).
 (282) ירמי' לא, כא.
 (283) ראה תו"מ סה"מ כסלו ע' קצה.
 (284) ראה תניא רפל"ז.
 (285) פד, ב.

שיש לו לא מספיק עדיין, ולכן צריך להשיג באיזהו מקומן, ע"י הלואה וכיו"ב, יותר ממה שיש לו, כדי שיוכל ליתן לה כל מה שמגיע לה. וטעם הדבר — לפי שכן הוא בפנימיות הענינים, כפי שיתגלה לעתיד לבוא כאשר "נקבה תסובב גבר".

ועד"ז גם עתה — כאמור לעיל שכללות הנהגת הבית תלוי' בעיקר בידי עקרת-הבית, שהיא ה"עזר כנגדו", והיינו, שהבעל אין לו את הכחות הדרושים לכך (מצד כמה סיבות; בגלל שכך רצה הבורא), כך, שהכחות שניתנו לה הם "יותר ממה שיש לו", ולכן צריך לכבדה "יותר ממה שיש לו".

וזהו גם מה שהי' בדור של מ"ת (שאו הי' הענין ד"ה' עוז לעמו יתן גו"), שהתחלה היתה באופן ד"כה תאמר לבית יעקב²⁸⁶, "אלו הנשים"²⁸⁷, שבזה הי' תלוי קיום התורה²⁸⁸.

וכן הוא ביחוד בדרא דעקבתא דמשיחא — שהוא הגלגול של דור המדבר שקיבלו את התורה — שזהו דור שהאנשים נשמעים לנשותיהן (כדאיתא בכתבי האריז"ל²⁸⁹).

צריכים רק לפעול על הנשים שלא יבקשו ענינים של מה-בכך, ענינים טפלים ועניני מותרות, אלא יבקשו מה שצריך לבקש,

— כפי שהי' בשעת מ"ת, והמשכו בבנין המשכן וההליכה לארץ ישראל ע"י משה רבינו, גואל ראשון²⁹⁰, שדוקא הנשים היו מחכבות את הארץ (היפך עצת המרגלים כו'), ודרשו והכריחו שיתנו להם נחלה בארץ, כמבואר בגמרא (במסכת ב"ב²⁹¹) ובמדרש²⁹² בקשר לסיפור דבנות צלפחד —

וכך יהי' גם אצל הנשים שבדור הזה²⁹³ — שישכחו אודות עניני מותרות, וידרשו מבעליהן שלכל לראש יקבלו את התורה על מנת ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ונוסף לזה, שגם כאשר נמצאים עדיין במדבר, בחוץ-לארץ ובגלות, יקימו שם "משכן" לו ית', ויתנו עבורו זהב וכסף ונחושת, וכל י"ג או ט"ו²⁹⁴ הדברים שנימנו בפרשה, ועי"ז יפעלו בגילוי שבקרוב נוכל לילך קוממיות לארצנו, כביאת משיח צדקנו.

(291) קטז, סע"ב ואילך.

(286) יתרו יט, ג.

(292) ראה תנחומא פינחס ז. ספרי פינחס

(287) מכילתא ופרש"י עה"פ.

כו, א. יל"ש פינחס רמז תשעג. פרש"י פינחס

(288) ראה שמור"ר פכ"ח, ב.

כו, סד. כז, א.

(289) שער הגלגולים הקדמה כ. ועוד.

(293) ראה בארוכה שיחת יום שמח"ת

(290) ראה שמור"ר פ"ב, ד"ו. דב"ר ספ"ט.

ס"מ ואילך (לעיל ע' 154 ואילך).

(294) ח"א רנג, א. שער הפסוקים פ' ויחי מט,

(294) ראה לקו"ש חכ"א ע' 153. וש"נ.

יו"ד. תו"א ר"פ משפטים.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן הניגון "אני מאמין"].

* * *

מז. המשך השיחה ע"ד החילוק בין העבודה שבמשך ט"ו השעות לעבודה שבמשך כ"ד שעות, אצל האבות, ועד"ז אצל אבות החסידות — נכלל בשיחה המוגהת הנ"ל סי"ט.

* * *

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון אדמו"ר מהר"ש. ניגון הכנה וניגון אדמו"ר הזקן בן ד' הבבות (בבא הד' — עשר פעמים), והניגון "אבינו מלכנו".

טרם צאתו התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן "כי בשמחה תצאו"].

